

Plan for trosopplæring GUD GIR – VI DELER

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Gud gir – vi deler

Plan for trosopplæring i Den norske kirke

3. opplag

ISBN: 987-82-7545-092-8

© Kirkerådet, Den norske kirke 2010

Bestilles fra www.kirken.no/materiell
eller e-post: materiell@kirken.no

Artikkelnummer:

Bokmål 4241

Nynorsk 4242

Kan også lastes ned fra
www.kirken.no/trusopplæring

Kirkerådet

Postboks 799 Sentrum

0106 Oslo

Tlf: 23 08 12 00

post.kirkeradet@kirken.no

Design: Tank Design

Trykk: Scanprint as

RESSURSBANKEN

Ressursbanken inneholder et mangfold av tiltaksbeskrivelser som hjelp og inspirasjon i menighetsarbeidet.

www.ressursbanken.no

Innhold

Forord	3
Formål og oppbygging	4
1 Livslang læring	5
2 Gud gir – vi deler	6
3 Størst av alt – trosopplæringens innhold	13
Sentrum i trosopplæringens innhold	13
Aspekter ved trosopplæringens innhold	14
4 Trosopplæringens oppbygging	18
Systematisk og sammenhengende	18
Bredde, mangfold og dybde	18
Trosopplæringens omfang	19
Anbefalt oppbygging av en systematisk trosopplæring	19
5 Konfirmasjonstiden	23
Konfirmasjon og dåp	23
Konfirmasjonstidens innhold og oppbygging	24
Konfirmasjonstidens gudstjenester	24
Rammer for konfirmasjonstiden	25
6 Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring	27
Samvirke med hjemmet og familien	27
Barn og unges medvirkning	28
Inkludering og tilrettelegging	28
Gudstjeneste	29
Diakoni	30
Misjon	31
Musikk og kultur	32
Frivillig medarbeiderskap	33
Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner	33
Tverrfaglig samarbeid	34
Kommunikasjonsarbeid	35

7	Lokalt planarbeid	37
	Utvikling av lokal trosopplæringsplan	37
	Eierskap, grunnlag og kartlegging	38
	Planutvikling og gjennomføring	38
	Evaluering og videreutvikling	39
8	Ansvarsforhold	40
	Felles ansvar	40
	Samarbeid og tjenlige enheter	41
	Samisk trosopplæring	42
	Egenbetaling	42
9	Verktøy	43
	Ressurser for en fornyet trosopplæring	43
	Verktøy for lokalt planarbeid	44
	Vedlegg	45
	Vedlegg 1: Verktøy for utvikling av lokal plan for trosopplæring	45
	Vedlegg 2: Kjernetekster i en fornyet trosopplæring	46

Forord

«GUD GIR – VI DELER» er satt som overskrift på *Plan for trosopplæring* i Den norske kirke. På Jesu oppdrag om å døpe til Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn har mennesker i dåpen fått del i Guds rike helt fra kirkens første tid. Dåp og opplæring har vært holdt sammen gjennom erfaring av tro i praksis og kunnskapsformidling i menighetens fellesskap. Tros-opplæring er et anliggende som hjem og menighet står sammen om. Kirkens trosopplæring skjer på mandat fra foreldre/foresatte og faddere som har ønsket dåp.

Fra etableringen av den offentlige skolen i Norge på 1700-tallet og fram til siste del av 1900-tallet har skolen vært en sentral aktør for kirkens undervisning av de døpte, i samvirke med oppdragelse og tradisjonsformidling i hjemmet og kirken. I dag er ikke skolen lenger en aktør for kirkens trosopplæring. Trossamfunnene har, sammen med familien, ansvar for opplæringen av sine medlemmer. Skolens og barnehagens planer legger til rette for samarbeid med kirken. Menighetens lokale plan for trosopplæring må ses i sammenheng med skolens plan for religionsundervisning og barnehagens rammeplan.

I tillegg til skolens undervisning har kirken undervist barn, unge og voksne gjennom forvaltning av ord, sakramenter og særskilte undervisningstiltak rettet mot ulike grupper. Fra 1969 og fram til trosopplæringsreformens oppstart i 2004 skjedde en viktig utviklingsprosess i kirkelige organer og de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene når det gjaldt utviklingen av en systematisk opplæring rettet mot alle døpte. Gjennom undervisningsprogram for hjem og kirke (UPRO) på 1970- og 80-tallet og med innføringen av *Plan for dåpsopplæring* fra 1991 har menighetene tatt del i prosesser som har bidratt til utviklingen av kirkens arbeid på dette feltet. *Plan for trosopplæring* bygger videre

på denne utviklingsprosessen og på erfaringene fra Trosopplæringsreformens innledende forsøks- og utviklings-fase i perioden 2004-2008, og erstatter *Plan for dåpsopplæring* (1991) og *Plan for konfirmasjonstiden* (1998).

Den norske kirke arbeider kontinuerlig med å være i utvikling som evangelisk-luthersk folkekirke. Gjennom retningsgivende planer og strategier ønsker Kirkerådet å stimulere til menighetsutvikling. Dette innebærer at den lokale trosopplæringsplanen må ses i sammenheng med strategier og planer for diakoni, kirkemusikk og kultur, gudstjenesteliv og samisk kirkeliv. I de menigheter der det er samiske barn og unge skal *Plan for samisk trosopplæring* brukes som en supplerende plan. Samiske perspektiver nevnes spesielt i planen da samene som urfolk i Norge omfattes av et særskilt minoritetsvern. I menigheter med hørselshemmede/døve barn og unge, må den lokale planen ses i sammenheng med *Plan for trosopplæring for hørselshemmede/døve barn og unge*. En bredt anlagt trosopplæring vil også bidra i arbeidet med å styrke demokratiet i Den norske kirke gjennom økt kunnskap og deltakelse blant kirkens medlemmer. Trygghet på egen religiøs tilhørighet er viktig i et mangfoldig samfunn som utfordrer til toleranse og religionsdialog.

Vi ønsker at *Plan for trosopplæring* skal være et redskap for å utvikle en fornyet trosopplæring i Den norske kirke!

Oslo, januar 2010

Jens-Petter Johnsen
Direktør i Kirkerådet

Formål og oppbygging

Kirkens grunnleggende oppdrag er å gjøre til disipler ved å døpe og lære å holde alt Jesus har befalt. Om dåpen sier Den norske kirkes bekjennelseskriker at den er nødvendig til frelse. Dåpen i den treenige Guds navn er samtidig en forvandlende engangshendelse og angår et livsprogram. Som svar på spørsmålet: «Hva betyr det å bli døpt i vann?», heter det i *Luthers lille katekisme*: «*Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot, og dø med alle synder og onde lyster, og at et nytt menneske daglig skal stige fram og leve evig for Gud i rettferd og renhet.*» I dåpen blir vi født på ny til liv i Kristus. Trosopplæring er å legge til rette for at den dømte kan leve og vokse i et livsforhold til den treenige Gud.

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv

for alle dømte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.

Planen er en kombinasjon av en rammeplan og et ressursdokument som skal stimulere arbeidet med å utvikle og gjennomføre lokale planer for trosopplæring. *Plan for trosopplæring* er et redskap for menigheter, menighetsråd, ansatte, frivillige, barne- og

ungdomsorganisasjoner og andre som har ansvar for trosopplæring i menigheten.

Trosopplæringen i den enkelte menighet skal utvikles ut fra lokale behov og forutsetninger. Menigheter innenfor forvaltningsområder for samisk språk og kultur har et spesielt ansvar for å legge til rette trosopplæringstilbud for samiske barn og unge.

I denne planen brukes betegnelsen *trosopplæring* om Den norske kirkes oppfølging av sine dømte medlemmer mellom 0 og 18 år, og om opplæring med sikte på dåp for samme aldersgruppe. Betegnelsen *trosopplæring* forstås synonymt med *dåpsopplæring* slik det er brukt i *Plan for dåpsopplæring* og omtales i tjenesteordninger og instruksjoner for kirkelige stillinger og kirkelig virksomhet.

Planen er vedtatt i Kirkemøtet med hjemmel i kirkelovens § 24 b: «*Kirkemøtet fastsetter retningsgivende planer og programmer for den kirkelige undervisning, diakoni, kirkemusikk og for økumenisk virksomhet ...*».

Kapittel 1 og 2 beskriver planens grunnlagstenning. Kapittel 3, 4 og 5 gir konkrete føringer for trosopplæringens innhold og oppbygging, mens kapittel 6 angir sentrale dimensjoner som skal reflekteres i den lokale planen.

Kapittel 7, 8 og 9 beskriver lokalt planarbeid, ansvarsforhold og verktøy for gjennomføringen av trosopplæringen. Både i kapittel 2 og 6 er det spørsmål til hjelp i kartlegging, refleksjon og konkretisering i forbindelse med utforming av menighetens lokale plan. Et skjema til hjelp for menighetens lokale planarbeid, en oversikt over kjerne-tekster fra Bibelen, en liste over kjerne-tiltak og to eksempler på en uttegnert plan ligger som vedlegg avslutningsvis i denne planen.

Livslang læring

Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler! Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. (Matt 28,18–20)

Troen på den treenige Gud har blitt overlevert ved dåp til Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn fra generasjon til generasjon. Foreldre/foresatte, faddere og menighet står sammen om et hellig ansvar med forbønn, omsorg, opplæring og innføring i troen for den som er døpt. Slik kan de bli hos Kristus, lære om og leve i den troen de døpes til. Hver livsfase tilføyer nye perspektiver på dåpen. Menigheten er et lærende fellesskap der barns, unges og voksnes perspektiver utfyller hverandre på tvers av alder.

Ved dåpen blir mennesker forenet med Kristus, uavhengig av den døptes evne til å forstå eller gi uttrykk for troen. Men på samme måte som nyfødte må lære livet å kjenne, må de døpte lære å kjenne den treenige Gud som de døpes til. Slik barnet oppdager verden ved å smake, kjenne og sette ord på den, kan troen oppdages gjennom handlinger, ord og fellesskap. Vi tror på løftet om Jesu nærvær i gode og onde dager inntil verdens ende, og vi uttrykker tro gjennom bekjennelse og tjeneste. Dette er en livslang prosess.

Nye livserfaringer åpner for ny innsikt i mangfoldet som den kristne dåp rommer. Slik vil enheten av dåp og tro både være en ressurs til å tolke og møte livets ulike sider, og for utviklingen av egen identitet. Trosopplæringen må knyttes til barn og unges

livserfaring og livstolkning. Trosopplæring er en dannelsingsprosess der oppdragelse, undervisning, kultur- og tradisjonsformidling og kristen tro i praksis spiller sammen. Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet.

I kirkens første tid var katekumenatet en undervisningsperiode før dåpen. Etter hvert som kristen tro ble mer utbredt og hele familier ble døpt, ble opplæring etter dåp mer vanlig. I Den norske kirke har katekumenatet hovedsakelig bestått av opplæring etter barnedåp, men i økende grad er det også behov for dåpsforberedelse for barn, unge og voksne som ønsker dåp.

Trosopplæringen skal legge til rette for at barn og unge kan utrustes til å leve i sin dåp. Gjennom å bli kjent med sin lokale kirke, hverdagsritualer, høytidsfeiring og markering av livets viktige tider kan hjem og menighet stå sammen om denne oppgaven.

Disiplene som gikk sammen med Jesus er gode forbilder på vandrere på troens vei. De ble kjent med Jesus ved å være sammen med ham, fikk undervisning, gjorde egne erfaringer og deltok i arbeidsfellesskapet. Slik fikk de oppleve tilhørighet og utvikle sin identitet som disipler. Å være Jesu disippel er å stå i et livs- og læringsforhold til den treenige Gud. Trosopplæring er derfor livslang læring.

Gud gir – vi deler

Gjennom dåpen gjør Gud oss til sine barn og til en del av sin kirke. Bare Gud kan skape og opprettholde menneskers tro. Gjennom Jesu fødsel og dåp, liv, død og oppstandelse deler Gud livet her og nå og håpet om evig liv med oss. Det skjer når Gud med-

delers seg til den enkelte gjennom Ordet, dåpen og nattverden. Ved Ordet og sakramentene gis Den hellige ånd, som skaper tro hvor og når Gud vil. I kirken kan vi dele tro og fellesskap fordi Gud hver dag er den som deler først.

Jesus løftet blikket og så at en stor folkemengde kom til ham. Han sa da til Filip: «Hvor skal vi kjøpe brød så alle disse kan få noe å spise?» Dette sa han for å prøve ham, for han visste selv hva han ville gjøre. Filip svarte: «Brød for to hundre denarer er ikke nok til at hver av dem kan få et lite stykke.» En annen av disiplene, Andreas, bror til Simon Peter, sa da til ham: «Det er et barn her som har fem byggbrød og to fisker. Men hva er det til så mange?» Da sa Jesus: «La folket sette seg.» Det var mye gress på stedet, og de satte seg ned. De var omkring fem tusen menn. Da tok Jesus brødene, ba takkebønnen og delte ut til dem som satt der. På samme måte delte han ut av fiskene, så mye de ville ha. Da de var blitt mette, sa han til disiplene: «Samle sammen stykkene som er til overs, slik at ikke noe går til spille.» De gjorde det, og etter måltidet fylte de tolv kurver med stykker som var blitt igjen av de fem byggbrødene.

(Joh 6, 5–13)

I en konfirmanttime tidlig på høsten sto Chris i sakristiet. Han hadde en lett hjerne-skade og syntes det var spennende å utforske kirka. Hva var det som befant seg i det store skapet? Der sto mange sølvbeger og en liten boks med små brød. «Kan æ få smak?» spurte han. Klart det! Han smakte på brødet. Han ble kjent med fortellingen om den første nattverden. Chris hadde aldri deltatt i nattverdfeiring før. En tid senere bød anledningen seg. Han tok i mot brød og vin, og kom og satt seg. Da kom spørsmålet umiddelbart: «Trur du æ en gang kan få del ut brødet sånn som presten gjør?»

På fastegudstjenesten en kveld i februar sto Chris sammen med presten og delte ut brødet med ordene: «Dette er Jesu legeme». Han var godt forberedt. Han strålte! Han gjorde det med alvor, glede og verdighet. På konfirmasjonsdagen var det han som gikk først med prosesjonskorset.

Chris var konfirmant et sted i Norge for ikke så lenge siden. Barnet som hadde fem brød og to fisker, levde i fjellet ved Galileasjøen for over 2000 år siden. Chris og barnet har det til felles at de ble sett og tatt på alvor. Begge opplevde å få dele brød med mange.

Fortellingene peker på sentrale anliggender for en fornyet trosopplæring:

- trosopplæring skjer i møter mellom mennesker og i menneskers møter med den treenige Gud
- å legge til rette for at tro kan praktiseres er en viktig oppgave i trosopplæringen
- vi lærer gjennom ord og samtale og ved ulike språk og uttrykksformer
- vi lærer gjennom opplevelser og fullverdig deltakelse
- kirken er både læringsarena og innhold i trosopplæringen

- barn og ungdom som hører til i kirken, utgjør et stort og rikt mangfold
- trosopplæringen skal være tilrettelagt for alle, uavhengig av funksjonsevne og forutsetninger
- hvem som er «elev» og hvem som er «lærer», varierer i samspeillet mellom dem som er delaktige i læringsprosessen

Grunnlaget for trosopplæringen beskrives ut fra overskriften VI DELER:

VI DELER tro og undring

VI DELER kristne tradisjoner og verdier

VI DELER opplevelser og fellesskap

VI DELER håp og kjærighet

Vi

Slik kroppen er én selv om den har mange lemmer, og alle lemmene utgjør én kropp enda de er mange, slik er det også med Kristus. For med én Ånd ble vi alle døpt til å være én kropp, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og alle fikk vi én Ånd å drikke. For kroppen består ikke av én kroppsdel, men av mange.

(1 Kor 12,12–14)

Kirkens *vi* er i største forstand et verdensvidt fellesskap, Kristi legeme i verden, og i minste forstand «der to eller tre er samlet». Kirkens *vi* i Den norske kirke består av et stort antall medlemmer som til sammen utgjør et fellesskap som fremtrer på ulike måter i ulike situasjoner fra sted til sted. Menigheten er det stedet der kirken blir synlig.

Med mennesker i ulik alder, med ulike ressurser og funksjonsevne, kjønn, legning, bakgrunn,

kultur og etnisitet har enhver menighet mulighet i seg til å være et mangfoldig læringsmiljø for alle dem som på grunn av dåpen hører til der. Samisk kirkeliv beriker den tradisjonen og det fellesskapet som kirken i Norge rommer, både språklig og kulturelt.

Trosopplæringen må være inkluderende, stedegen og tilrettelagt slik at alle kan delta. Slik kan kirkens *vi* fungere som et så tallrikt og mangfoldig fellesskap som det faktisk er.

Gjennom tolkning av livets, årets og kirkens viktige tider i lys av den troen vi er døpt til, holdes troen og livet sammen. De personene som står nærmest barna og de unge og utgjør hverdagsmiljøet deres i hjemmet, har en grunnleggende funksjon når det gjelder å legge til rette for deres vekst, utvikling, oppdragelse og læring. Slik står foreldre/foresatte, faddere, frivillige og ansatte i menigheten sammen om trosopplæringen.

Hvem er kirkens mangfoldige *vi* i menigheten vår?

- Hva er vårt særpreg som sted og menighet? (Geografi, språk, tradisjoner, teologi osv.)
- Hva kjennetegner situasjonen til barn, ungdom og familier her? (Oppvekstvilkår, sosiale forhold, aktivitetstilbud osv.)
- Hvilke muligheter og utfordringer ser vi e med hensyn til inkludering og tilrettelegging i trosopplæringen?

Vi deler

Barnekoret arbeidet med å utforske bakgrunn og betydning av ulike deler av høymesseliturgien. Denne søndagen var det gruppen som hadde arbeidet med kyrieleddet, som skulle dele det de hadde lært. Gruppen dramatiserte fortellingen om den blinde Bartimeus som ropte ut sin bønn «Jesus, du Davids sønn, forbarm deg over meg!» til Jesus som kom forbi. De oppsummerte med at når vi synger «Kyrie eleison, Gud Fader miskunne deg», roper vi til Gud og ber om hjelp og tilgivelse for oss selv og våre liv. En eldre gudstjenestedeltaker takket barna etter gudstjenesten fordi de hadde fylt kyrieleddet med mening for henne. Hun hadde sittet i kirken i alle disse årene uten å legge noen spesiell mening i ordene hun sang. Denne søndagen hadde barna vært lærere for henne!

Vi deler er uttrykk for at menigheten er et lærende fellesskap der alle har noe å lære. Noen har opplevd og kan mye, andre har færre erfaringer og vanskeligere for å sette ord på troen sin. Når vi sammen utforsker troens kilder og uttrykksformer, er vi både mottakere av kirkens tjeneste og omsorg, deltakere og medarbeidere i menighetens arbeid.

Jesus løftet fram barna som forbilder i Guds rike. Dåpen gir fullverdig del i Guds rike, uavhengig av

den døptes alder og evne til å forstå. Barn og unges medbestemmelse er i økende grad satt på dagsorden i samfunnet og påvirker oppvekst og oppdragelse. Dette vil også prege kirkens holdning til barn og unge. Barn og unge har unike ressurser for å bidra i planlegging og gjennomføring av kirkens trosopplæring. Voksne har et ansvar for å legge læringsmiljøet og læringsaktiviteter til rette, og for å sikre at barn og unges delaktighet, medvirkning og medansvar ivaretas.

Hvilke ideer og muligheter for trosopplæringen ser din menighet i møte med VI DELER-perspektivet?

- Hvordan tenker vi rundt de rollene barn, ungdom og voksne kan ha i trosopplæringen? (Stikkord: gjensidighet, mottaker og avsender, delaktighet, lærer og elev, medvandrer, deltaker, leder, ansvarlig, medarbeider osv.)
- Hva kan barn og unge dele i trosopplæringen?
- Hva kan voksne og eldre dele i trosopplæringen?

Vi deler tro og undring

Syv treåringer kom til adventssamling. Julekrybben med trefigurer sto klar til å bli presentert for oppmerksomme treåringer. «Dette er den hellige familien – og her er Jesusbarnet.» Jesusbarnet ble tatt forsiktig ned fra hylla. Barna ville holde babyen i tur og orden for den ble satt ned i midten. «Babyen grine isse mer nå,» kom det fra ei lita jente. «Dette er mammaen, Maria.» Noen klappet Maria. «Mamma,» hvisket en liten gutt undrende. «Mamma,» gjentok sidemannen litt høyere. Så kom det: «Å passa på.» Flere av barna gjentok: «Passa på.» Josef ble plassert like ved siden av Maria. «Her er pappaen, Josef.» «Pappa» – de smattet på ordet alle sammen. «Å passa på ...» kom det fra den samme jenta. De andre gjentok. Slik ble alle figurene tatt ned en etter en: gjetere, sau, esel, konger. For hver figur sa barna: «Å passa på.» Dette var treåringenes undring rundt julekrybben. Gud kom ubeskyttet og enkelt og ble en av oss. Barna viste vei dypere inn i julens mysterium denne dagen.

I evangeliene fortelles det flere steder om hvordan Jesus skapte tro, undring og tvil gjennom det han sa og gjorde. Det er et viktig anliggende i trosopplæringen å legge til rette for at barn og unge kan prøve ut sine tanker og spørsmål, og få hjelp til å tolke livet i lys av den kristne tro. Mange tanker og livserfaringer reiser spørsmål som det er vanskelig å finne gode svar på. Trosopplæringen må preges både av at troen har et innhold som vi kan bli kjent med, men også av at ingen fullt ut kan forstå Gud.

Den verdensvide kirke har i Bibelen, bekjennel-

sesskrifter og sakramentsforvaltning et felles gods som uttrykker hva som er kjernen i den kristne tro. Denne troslæren utgjør en kjerne av tanke- og handlingsmessig innhold som trosopplæringen bygges rundt. Bibelens fortelling fra skapelse til gjen-skapelse er en grunnfortelling i den kristne kulturen og har en vesentlig plass i allmennkulturen, i språket og i alle kunststartene. Kjennskap til Bibelens store fortelling, troens ord og symboler og erfaring med tro som praktiseres i menighetens fellesskap og i hverdagslivet er sentralt innhold i trosopplæringen.

- Hvordan legge til rette for en trosopplæring som gir hjelp til å tolke livet i lys av kristen tro?
- Hvordan skape rom for undring i undervisning og forkynnelse i menigheten?
- Hva er det sentrale innholdet i trosopplæringen?

Vi deler kristne tradisjoner og verdier

Lavvoen er fylt av konfirmanter. De har kommet inn en og en og satt seg på kne slik at det blir plass til mange. Vi sitter tett, det må være plass til alle. Røyken svir i øynene, men litt mer ved på bålet og et opptrekk av lavvoduken gjør luften klarere. På den andre siden av bålet sitter det ingen. Der er lavvoens hellige område – Boaššu. Her står matkista med bibel og salmebok. Dagens åndelige føde. Lyset fra bålet gjør at vi kan se hverandre, vi ser Guds skaperverk. Samtalen kommer lett når vi sitter slik i sirkel. «Hva er da et menneske? Hvem er jeg? Hva vil Gud med meg? Hva vil jeg med livet mitt?» Røyken løfter våre bønner opp og ut i høstnatten. Vi synger Kyrie og Gloria, salmene er sunget og Fadervår lest. Litt stive i beina og rødkantet i øynene tumler vi ut av lavvoen. En konfirmantsamling er over.

Kirken er bærer av tradisjoner og kulturarv. Forvaltningen av denne arven i møte med stadig nye tider og mennesker er en sentral oppgave i trosopplæringen. Trosopplæringen kan formidle tradisjoner og kulturarv som uttrykk for og som innbydelse til tro. Noen av disse tradisjonene er verdensvide, andre lokale.

Markering av helg og høytider, kirkeår og livsri-ter utgjør en stor og rik ressurs for trosopplæringen, både i hjemmet og i menighetens fellesskap. Slike feiringer gir god anledning til å praktisere tro og formidle trosinnhold. Slik kan trosopplæringen bidra til å bygge religiøs identitet og kulturell tilhørighet hos barn og unge. Kunnskap om det samiske folks

åndelighet, kirkeliv og tradisjon er en viktig del av tradisjonsgodset som alle bør få del i. Impulser fra andre tradisjoner skaper mangfold og er til berikelse i samfunnet. I trosopplæringen kan vi skape arenaer for utforskning av dette mangfoldet gjennom kultur- og tradisjonsutveksling for å motivere og utruste til dialog.

Det dobbelte kjærlighetsbudet rommer vår grunnleggende relasjon til Gud og til medmennesker. Ut fra dette springer sentrale verdier som tilgivelse, omsorg og solidaritet. Et gjennomreflektert verdigrunnlag gir forankring. Med basis i at hvert enkelt menneske er unikt, elsket og ansvarlig for å forvalte skaperverket i tråd med Guds vilje og

kjærlighet, gir kristne verdier retning for valg og handling. En slik verdiforankring gir utrustning til å møte livets utfordringer og ivareta menneskelige relasjoner. Gjennom å dele kristne tradisjoner og

verdier bidrar trosopplæringen til å bygge identitet og holdninger som vil komme både individet og fellesskapet til gode.

- Hvilke kristne tradisjoner kan barn og unge bli kjent med og hvilket innhold knyttes til disse?
- Har vi ressurspersoner eller steder som kan trekkes inn i tradisjonsformidlingen?
- Hvordan kan barn og unge utrustes til å gjøre gode og selvstendige verdivalg?
- Hvordan kan barn og unge erfare å dele tradisjoner og verdier som del av et verdensvidt fellesskap?

Vi deler opplevelser og fellesskap

Pinsedramaet er nettopp framført av to åtteåringer, to større søsken, to fedre, en mor, en bestefar og presten. Vinden har sprunget rundt de skjelvende og redde disiplene, og ildhatter har satt seg på hodene deres. Folket i Jerusalem har fått høre mange verdensspråk, dog på noe improvisert kinesisk og tysk. Pia har fortalt oss på klingende trøndersk at «døden itj' klard å hold' på Jesus, men at 'n vart reist opp». Da kommer fem mennesker fram, og vi får høre Johannes 3,16 på deres morsmål – tysk, spansk, swahili, mandarin og maori. Vi deler brød og vin rundt nattverdbordet, som dekkes av åtteåringer. Til slutt går vi ut av kirkerommet under en maorisang. Vi feirer gudstjeneste sammen som en verdensvid kirke.

Kirken som læringsarena byr på rike muligheter for å lære om tro gjennom å praktisere troen. Vi blir kjent med Bibelen ved å bruke den. Vi lærer om bønn og vi ber til Gud. Vi lærer om gudstjeneste og vi feirer gudstjeneste sammen. Slik knyttes lærdom og kunnskap om troen sammen med deltakelse og opplevelse. Gudsforholdet omfatter alle aspekter ved menneskelivet. Felles samtale og refleksjon rundt livets gode og vanskelige sider kan hjelpe barn og unge til å mestre tilværelsen og fungere i samhandling med andre.

Trosopplæringen innebærer en totalformidling

der opplevelser, handlinger, ritualer, følelser, kunnskaper og erfaringer spiller sammen. Dette utfordrer oss til å finne fram til arbeidsmåter og arenaer for trosopplæring som legger til rette for slike helhetlige læringserfaringer. Trosopplæringens møtepunkt har også en funksjon som danning og sosialisering i fellesskap der troen praktiseres. Samvirke mellom de tidsavgrensede tiltakene, det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet i menigheten og de kristne organisasjonene gir muligheter for mer jevnlig deltakelse i slike fellesskap.

- Hvordan kan barn, unge og voksne lære ved å praktisere tro sammen?
- Hvordan kan vi legge til rette for en trosopplæring som preges av totalformidling og gir helhetlige læringserfaringer?
- Hvilke arenaer kan trosopplæringen foregå på og hvem kan vi samarbeide med?

Vi deler håp og kjærlighet

Forferdelige bilder av krig dominerte nok en gang nyhetskanalene. Fjernsynsbilder av sårede barn og provisoriske flyktningleirer trengte seg inn i det trygge livet her hjemme. En gruppe ungdommer diskuterte hva de kunne gjøre. «Vi slår opp telt på torget», sa de. «Vi samler inn penger til flyktningene. Vi vil gjøre noe – nå!» Så gjorde de akkurat det. De slo opp telt på torget. De samlet inn penger. De snakket med folk om at vi alle måtte bry oss. At mennesker hadde det vondt og at vi har et ansvar for å hjelpe. Kirken kan ikke bare snakke om kjærlighet. Vi må gjøre det.

I dåpen blir livet nytt. Ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde gjenfødes vi til et levende håp. Dåpens oppstandelseshåp sprenger grensene for dette livet og utfordrer oss til ansvar og kjærlighet. I dåpen er døden ikke det siste ordet. Først etter at livet er til ende, på den ytterste dag, er dåpen fullbyrdet. I oppstandelsen ligger den fulle innsikt i hva vi hele livet har hatt i dåpen. Dette håpet gir kraft til å møte sorg, motgang og nederlag i livet. Dåpen gir håp for eget liv, håp for den verden vi lever i og et håp som strekker seg ut over denne verden. Dette kan gi hjelp til å møte livets utfordringer og fremtidshåp for den enkelte.

Guds kjærlighet varer selv når alle våre krefter tar slutt. I vanskelige tider er kjærligheten og det kristne håpet en kraft som skaper mot og vilje til å kjempe mot det som er vondt og nedbrytende, og til å søke en bedre fremtid. Kjærligheten bærer i seg et engasjement for samfunnet, for våre medmennesker og for den verden vi er satt til å forvalte. Guds kjærlighet utruster og utfordrer til omsorg og tjeneste. Når mennesker lider som følge av urettferdighet, sykdom, klimaendringer og krig, innebærer det å være del av en verdensvid kirke å ta del i smerten. Dette er et kall til handling. Dette må prege både innholdet og arbeidsmåtene i trosopplæringen.

Hvordan kan trosopplæringen gi håp for eget liv, håp for verden og oppstandelseshåp?

- Hvordan kan trosopplæringen utruste barn og unge til å mestre livet?
- Har vi ressurspersoner og miljø som kan gi konkret livshjelp til barn og unge?
- Hvordan kan vi legge til rette for at barn og unge gjennom konkret handling kan praktisere omsorg og solidaritet, lokalt og globalt?
- Hvordan kan voksne lære av barns særegne kreativitet og engasjement i vårt felles arbeid for skaperverk og rettferd?

Størst av alt – trosopplæringens innhold

Så blir de stående, disse tre: tro, håp og kjærlighet. Men størst blant dem er kjærligheten.

(1 Kor 13,13)

«Størst av alt» fokuserer på barnets plass i Guds rike og på tro, håp og kjærlighet som kjernen i trosopplæringen. Kjærligheten er det sentrale verdibegrepet som beskriver både hvordan Gud er og hvordan vi utfordres til å møte hverandre.

Sentrum i trosopplæringens innhold

Og ved dette ble Guds kjærlighet åpenbart blant oss, at Gud sendte sin enbårne Sønn til verden for at vi skulle leve ved ham. Ja, dette er kjærligheten, ikke at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder. Mine kjære, har Gud elsket oss slik, da skylder også vi å elske hverandre.

(1 Joh 4,9–11)

Jesus Kristus viser oss Guds nåde i sannhet og kjærlighet. Guds nåde og kjærlighet bærer oss og frigjør oss til å elske vår neste som oss selv. Trosopplæringen skal dermed alltid ha et fokus på det mest sentrale i kristen tro: Gud har vist sin kjærlighet ved å sende sin sønn Jesus Kristus for å dø for våre synder og forsoner alle mennesker og verden med seg selv. Alle er gjennom daglig omvendelse kalt til

å leve og vokse i denne troen som gis i dåpen. Trosopplæringens hovedoppgave er å lære å holde alt det Jesus har befalt, så alle dømte lever i tro og håp virksom i kjærlighet.

En systematisk og sammenhengende trosopplæring innebærer en kontinuerlig utviklings- og læringsprosess som preges av troens sentrum. Det skjer ved at kirkens tro og tradisjoner møter barn og unge der de er, og gir hjelp til livstolkning og impulser til å leve ut troen i hverdagen. Gjennom dette møtet er også barn og unge med på å fornye kirkens tradisjoner.

Også Det gamle testamentet beskriver hvordan Guds folk preges av og deler troen gjennom livslang læring:

Hør, Israel! Herren er vår Gud, Herren er én. Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din makt. Disse ord og bud som jeg gir deg i dag, skal du bevare i ditt hjerte. Du skal gjenta dem for dine barn og tale om dem når du sitter hjemme og når du går på veien, når du legger deg og når du står opp. Bind dem på hånden som et merke og ha dem på pannen som en minneseddel. Skriv dem på dørstolpene i huset ditt og på portene dine.

(5 Mos 6,4-9)

Kjærligheten til Gud uttrykkes gjennom hverdagens ritualer på en identitetsskapende måte. Bekjennelsen til Gud skal bevares i hjertet og formidles til barna. Den skal prege hele livet, forholdet til våre nærmeste og til andre mennesker.

Aspekter ved trosopplæringens innhold

Trosopplæringens innhold søker å holde sammen den enkeltes livssituasjon, kirkens tro og tradisjon, samt et fokus på kristen tro i praksis. Til sammen utgjør disse aspektene helheten i trosopplæringens innhold. Troens sentrum, Guds kjærlighet i Jesus Kristus, skal prege alle tiltak, mens ulike aspekter ved trosopplæringens innhold fordeles og utdypes systematisk gjennom ulike tiltak og samvær. Aspektene står i et dynamisk forhold til hverandre slik at de påvirker hverandre gjensidig. Et godt bibelkurs vil for eksempel gi kunnskap om Bibelen, samtidig øvelse i å bruke Bibelen og språk til å reflektere over eget liv.

En systematisk og sammenhengende trosopplæring er en kontinuerlig prosess der tidligere kunnskap og erfaring knyttes til ny og fordypet kunnskap og erfaring. Dette innebærer at barn og unge i trosopplæringen skal møte de mest sentrale elementer i troen ut fra ulike innfallsvinkler avhengig av sammenheng og alder.

Livstolkning og livsmestring

Trosopplæringen skal knytte an til barn og unges livssituasjon og formidle troen slik at den dømte kan forstå sitt liv og sin virkelighet i lys av troen på den treenige Gud. Dette kan gi den enkelte erfaringer og språk for å tolke sitt liv og sin fortelling i sammenheng med hvordan Gud handler i og gjennom historien.

Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket.

Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap. Livsmestring handler om kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for fremtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for et slikt håp.

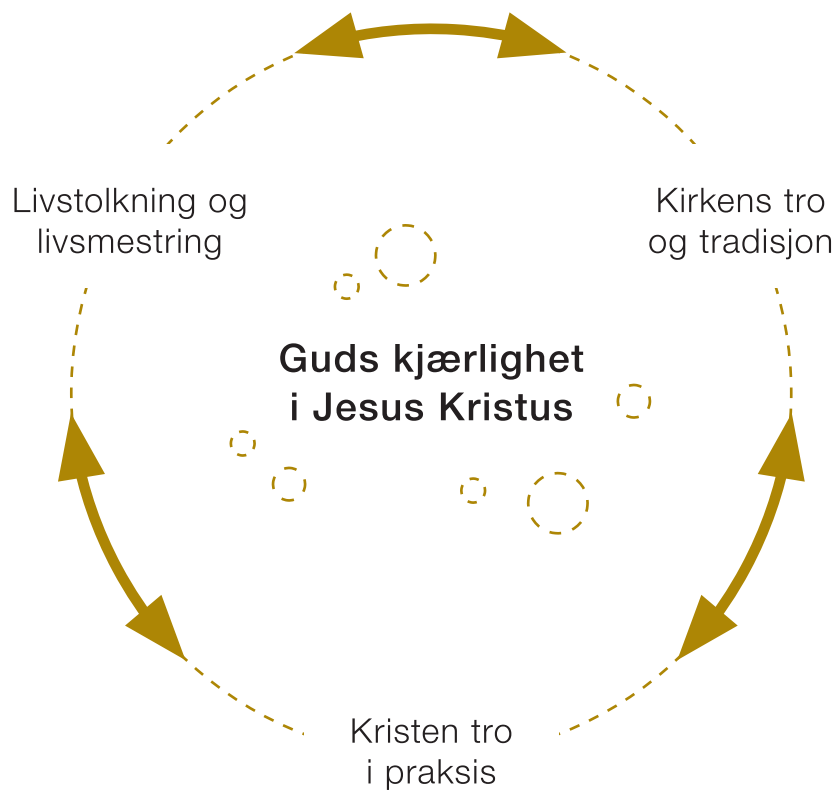
Kirkens tro og tradisjon

Trosopplæringen skal formidle kristen tro slik den kommer til uttrykk i Bibelen, bekjennesskriftene, gudstjenesten og gjennom vår kulturarv. Vår kirkes undervisningstradisjon har særlig fremhevet trosbekjennelsen, Fadervår og de ti bud som sentrale i kirkens formidling. Kjennskap til sakramentene og kunnskap om kirkens historie og ulike tradisjoner, inkludert de samiske, er sentrale elementer. Kristendommen har preget det norske samfunn på mange måter og trosopplæringen skal overlevere kristen kultur og tradisjon til nye generasjoner.

Kristen tro i praksis

I dåpen blir vi født på ny til å leve et liv i Kristus. Impulser til å leve dette nye livet er en viktig del av trosopplæringens innhold. Troen praktiseres blant annet gjennom bønn, feiring av gudstjeneste, gjennom lesning av Bibelen, lovsang, og i tjeneste og etterfølgelse. En innføring i troen gjennom praksis gir hjelp til å leve livet i lys av Kristi kjærlighet og nåde. Kristen tro leves ut i hverdagen gjennom å være medmenneske og medarbeider i familien, kirken og samfunnet ut fra hver enkelt sine forutsetninger.

Trosopplæringens innhold utfoldes i de ulike aspektene som illustrert i modellen.

Trosopplæringens innhold gjennom 18 år

- Hvordan kan troens sentrum og de tre aspektene ved trosopplæringens innhold prege trosopplæringen for ulike aldersgrupper?
- Hvordan kan de obligatoriske hovedtemaene og de enkelte undertemaene fordeles og utdypes gjennom tiltak for de ulike aldersgruppene i trosopplæringen?
- Vedlegg 2 har en oversikt over kjernetekster fra Bibelen og en anbefaling om å tilpasse bruk av disse gjennom aldersspennet 0–18 år. Hvordan kan vi ivareta dette?

Trosopplærings innhold

Oversikten viser målsettinger for hvert aspekt og obligatoriske hovedtemaer i en systematisk trosopplæring. Hovedtemaene står i fet skrift og har en kort beskrivelse. Noen hovedtemaer har også forslag til konkrete undertema. Se egen oversikt over kjernetekster fra Bibelen i vedlegg 2.

LIVSTOLKNING OG LIVSMESTRING

Trosopplæringen skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at barn og unge kan se seg selv og tolke sin verden som skapt, elsket og holdt oppe ved Guds kjærlighet.

Livs- og troshistorie

Barn og unge skal arbeide med å finne et språk for sin egen livs- og troshistorie i lys av troen på den treenige Gud de er døpt til.

Dette kan være tema og erfaringer fra familie, oppvekst, skole og kirke.

Personlig vekst

Trosopplæringen skal stimulere allmenn-danning, personlig og åndelig vekst og ansvarlig livsførsel. Utfordre til etisk refleksjon og handling. Trosopplæringen skal være en arena for samtale for barn og unge.

De store spørsmålene

Barn og unge skal få mulighet til refleksjon og undring omkring livets store spørsmål i lys av den kristne tro. Dette kan være spørsmål som:

- Hvor kommer jeg fra?
- Hvem er jeg?
- Hva er meningen med livet?
- Hvem vil jeg være/bli?
- Hvor skal jeg?
- Hva er sant og viktig?
- Det ondes problem
- Forhold mellom tro og vitenskap
- Forholdet mellom kristen tro og ulike religioner og livssyn

KIRKENS TRO OG TRADISJON

Gjennom trosopplæringen skal barn og unge lære å kjenne den treenige Gud gjennom Bibelen som Guds ord, trosbekjennelsen, sakramentene og andre sentrale uttrykk for kirkens tro. Barn og unge skal bli kjent med de kristne høytidene og kirken de tilhører.

1. trosartikkel

Barn og unge skal arbeide med hva det innebærer at Gud er menneskets, himmelens og jordens skaper.

- Gud skaper mennesket, jorden og universet
- Det ondes problem
- Guds omsorg for den skapte verden
- Menneskeverd og menneskesyn
- Forvalteransvar
- Glede og takknemlighet over skaperverket

2. trosartikkel

Barn og unge skal bli kjent med Jesus som venn, frelser og Herre.

- Jesus er sann Gud og sant menneske
- Jesus åpenbarer Guds gode vilje
- Jesus møter og elsker mennesker
- Forsoning og frelse
- Jesu død, oppstandelse og himmelfart
- Jesus ved Faderens høyre hånd og hos det enkelte menneske
- Jesus kommer igjen og holder oppgjør

3. trosartikkel

Barn og unge skal bli kjent med hvordan Den hellige ånd leder inn i kirken og frelsen, og fram mot oppstandelse og evig liv.

- Misjonen, den verdensvide kirke og den lokale menighet
- Kirken som Jesu legeme, og det allmenne prestedømme
- Åndens frukt og Åndens gaver
- Synd og omvendelse, bekjennelse og tilgivelse
- Håpet om oppstandelse og evig liv

Sakramentene

Barn og unge skal lære om dåpen og nattverden som nådemidler og grunnlag for troens liv.

- Død og oppstandelse med Kristus
- Korsmerket i dåpen og i hverdagen
- Nattverden og syndenes forlatelse
- Den nye pakt mellom Gud og mennesker

KRISTEN TRO I PRAKSIS

Gjennom trosopplæringen skal barn og unge arbeide med hva det vil si å være elsket av Gud, elske seg selv, sin neste og Gud. De skal lære å be, lese Bibelen, feire gudstjeneste og vise nestekjærlighet i praktisk solidaritet. Barn og unge skal få uttrykke seg selv, sin tro og sin skaperevne.

Bønn

Barn og unge skal få erfaring med ulike bønner og ritualer hvor kristen tro uttrykkes. Gjennom trosopplæringen skal de selv lære å be.

Gudstjenestefeiring

Barn og unge skal delta i gudstjenesten og menighetens fellesskap gjennom dåp, bønn, sang, tilbedelse, bekjennelse, nattverd og bruk av Guds ord.

Bibellesning

Barn og unge skal lære å kjenne og bruke Bibelen til hjelp, trøst, veiledning og inspirasjon.

Sang, musikk og kultur

Barn og unge skal få anledning til å uttrykke seg selv, tro, tvil, tilbedelse, glede og klage gjennom salmer, lovsang, musikk og andre kulturuttrykk. Barn og unge skal lære sentrale salmer knyttet til høytidene.

Diakoni

Barn og unge skal delta i kirkens diakonale virksomhet uttrykt gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Barn og unge skal få oppleve omsorg og gjestfrihet.

Sentrale dimensjoner ved menneskelivet

Barn og unge skal i lys av den kristne tro, arbeide med sentrale dimensjoner ved menneskelivet som for eksempel:

- Kropp, selvbilde og identitet
- Vennskap og relasjoner
- Selvstendighet og tilhørighet
- Kjærlighet, seksualitet og samliv
- Fysisk og psykisk helse
- Følelser og grenser
- Sorg og tap
- Død og håp
- Godt og ondt

- Rett og galt
- Synd og skam
- Tilgivelse og forsoning
- Tro og tvil
- Utdanning og yrkesvalg
- Ressursforvaltning og forbruk
- Likestilling og rettferd

Fadervår og bønn

Barn og unge skal lære Fadervår og kjenne andre uttrykk for bønn, tilbedelse og klage som bordbønn, aftenbønn, personlig, fri bønn, bibelske bønner, liturgiske bønner m.m.

Bibelen

Barn og unge skal bli kjent med Bibelens oppbygging, tilblivelse og frelseshistorien. Det skal være en særlig vekt på evangeliene og fortellingen om Jesu liv, død og oppstandelse. Tekster knyttet til de tre trosartiklene og de kristne høytidene er sentrale.

- Skapelse, syndefall og frelseshistorie
- Noen personer og hendelser i Det gamle testamentet, f.eks Abraham, Sara, Hagar, Josef, Moses, Rut, Ester, David, Jona, Daniel, utferden fra Egypt

- Utvalg fra Salmenes bok; takk og tillit, klage- og lovsang, bønner
- Utvalg fra profet- og visdomslitteraturen med vekt på Messiasprofetiene og krav om sosial rettferdighet
- Job og lidelsens problem
- Fortellinger fra Jesu liv, død og oppstandelse
- Jesu lignelser og undervisning om Guds rike
- Jesu undere
- Fra Apostlenes gjerninger om urkirken og misjonens begynnelse
- Utvalg fra brevitteraturen med fokus på forsoning, rettferdiggjørelse ved tro og det nye livet i Kristus
- Endetiden med oppgjøret og den nye himmel og jord

Kirkeårets høytider og merkedager

Barn og unge skal bli kjent med kirkens høytider, deres bakgrunn og innhold.

- Søndag, advent, jul, fastetiden, påske, Kristi himmelfart og pinse
- Andre tema- og merkedager

Kirken

Barn og unge skal få kunnskap om og kjennskap til kirken de tilhører, inkludert et kritisk perspektiv på kirkens tradisjon og historie.

- Kirkens verdensvide fellesskap og oppdrag
- Utvalgte epoker og personer fra kirkehistorien som f.eks reformasjonen, Martin Luther, Hans Nielsen Hauge, Lars Levi Læstadius og fremveksten av frivillige organisasjoner
- Særtrekk ved samisk kirkeliv
- Kirkens gudstjeneste og ritualer
- Kirkens arkitektur og symboler
- Kirkekunst, -kultur og -musikk
- Kirkens omsorgstjeneste
- Kirkens oppbygging og demokrati
- Kirkebygg, kirkegårder og kirkelige tradisjoner

Misjon og økumenikk

Barn og unge skal få mulighet til å ta del i kirkens sendelse til verden ved å se og erfare at den kirke de selv er en del av er et globalt fellesskap med et verdensvidt oppdrag.

Etikk

Barn og unge skal kunne det dobbelte kjærlighetsbud, de ti bud, den gyldne regel og andre uttrykk for kristne verdier. De skal arbeide med disse verdiene i relasjon til sin hverdag. Barn og unge skal arbeide med etiske spørsmål i lys av kristen tro og frihet. Dette kan være spørsmål rundt forbruk, fordeling, samliv, livets ukrenkelighet.

Tilgivelse

Barn og unge skal arbeide med tilgivelse: å ha behov for tilgivelse, be om tilgivelse, å være tilgitt, å tilgi. Ungdom skal få anledning til å gå til samtale, sjelesorg og skrifte.

Faste og forsakelse

Barn og unge skal få impulser til å leve bærekraftig og se egne behov i lys av fellesskapets beste.

- Barn og unge skal få mulighet til å delta i lokale pilegrimsvandring og gjennom det kunne oppleve fellesskap og undring

Medarbeiderskap

Barn og unge skal få praktisere sin tro gjennom aktiv deltakelse, ansvar og medarbeiderskap i kirke og samfunn.

4

Trosopplæringsens oppbygging

Denne planen bygger på noen grunnleggende forutsetninger:

- Trosopplæringen skal være systematisk og sammenhengende når det gjelder innhold og oppbygging.
- Den skal være helhetlig og ha et visst omfang.
- Den skal være for alle døpte, med det antall og mangfold som det innebærer.

Systematisk og sammenhengende

Menighetene skal utvikle et tilbud som har et omfang og en hyppighet som gir en jevn og forutsigbar kontakt med barna, ungdommene og familiene som trosopplæringen retter seg mot. Dette kan være tiltak i form av enkeltarrangement eller tiltak som strekker seg over en kortere eller lengre tidsperiode.

Menighetens helhetlige virksomhet har ulike uttrykks- og samværsformer. Gjennom gudstjenesteliv, diakonalt arbeid, musikalsk og kulturell aktivitet gir menigheten gode rammer for helhetlig læring. Trosopplæringsens breddetiltak skal stå i samvirke med menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid og den formidling og trosutøvelse som skjer i hjemmene.

Bredde, mangfold og dybde

Trosopplæringen skal rette seg mot bredden av årskullene og være tilrettelagt for den enkelte, uavhengig av funksjonsevne, livssituasjon, kjønn og etnisk bakgrunn. Barn og unge har rett til medvirkning. En kartlegging av hvem barn og unge i menigheten er og hva som er betydningsfullt for dem og deres familier, er viktige forutsetninger

for å kunne gi et relevant tilbud som har appell og dybde.

En trosopplæring for alle retter seg mot barn og unge med ulike interesser, evner og forutsetninger. Dette utfordrer menigheten til å legge til rette for en mangfoldig og variert trosopplæring når det gjelder innhold og metodevalg.

Trosopplæringen skal være tilrettelagt for begge kjønn. Dette må prege utvalg av tekster og temaer i opplæringen, og utfordrer til å bruke et inkluderende språk som skaper likeverd mellom kjønnene. Ved at både mannlige og kvinnelige ledere er involvert i trosopplæringen, kan både gutter og jenter finne rollemodeller som de kan identifisere seg med.

Trosopplæringen har som et sentralt anliggende å styrke barn og unges identitet og gi hjelp til livsmestring. Gjennom trosopplæringen kan barn og unge med samisk tilknytning få støtte til å mestre en todelt kulturell tilknytning. Dette innebærer at alle menigheter i landet må arbeide for å ivareta samisk kultur og identitet når barn og unge med samisk bakgrunn tar del i menighetens trosopplæring.

I noen menigheter er befolkningssammensetningen slik at det er naturlig å legge til rette for at barn og unge med ulik etnisk, kulturell og kirkelig tilhørighet kan ta del i menighetens trosopplæring, enten de tilhører Den norske kirke eller ikke.

En trosopplæring for alle innebærer at barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemning opplever tilhørighet og får mulighet til aktiv deltakelse i fellesskapet. Dette gjelder også barn og ungdom som ikke har synlige vansker, men som lever i en vanskelig hjemmesituasjon eller har sosiale, psykiske eller kognitive vansker. Dette krever et fellesskap preget av gjensidighet og deltakelse,

der alle får utfolde seg som hele mennesker på sin måte. En tilpasset trosopplæring for alle uttrykker det bærende menneskesyn som reformen preges av.

Trosopplæringens omfang

En systematisk og sammenhengende trosopplæring har som målsetting et veiledende omfang på 315 timer. Disse skal fordeles på de første atten leveårene. Det er et mål at trosopplæringen utformes slik at den enkelte dømte har et tilbud om trosopplæring med dette omfanget i løpet av disse årene. Dersom deltakelse i organisasjonenes kontinuerlige tilbud inngår i menighetens plan for en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle dømte, kan timer med deltakelse der telles med. I tillegg til det tilbudet kirkens trosopplæring gir, vil barn og unge også få opplæring gjennom lokalmiljø, barnehage, skole og hjem. Det er sentralt for kirken å samvirke med disse, uten at deres opplæring kan telles med i kirkens trosopplæringstilbud.

Med utgangspunkt i denne planens helhetlige syn på læring i kirken regnes ulike samværsformer og arbeidsmåter som trosopplæringstimer. Både undervisning og aktivitetsbasert læring, dialog og samtale, gudstjeneste og andre former for erfaring av tro i praksis, deltakelse og medarbeiderskap, samt miljøbyggende samvær innenfor rammen av menighetens fellesskap, inngår i trosopplæringen.

Et heldagsopplegg i menigheten eller en dag på leir har ulike elementer som for eksempel måltider, lek, friluftaktivitet, gruppesamtaler, kreativt arbeid, andakt, stillhet, gudstjeneste og undervisning. Slike aktiviteter kan regnes som timer dersom

de har en funksjon i et helhetlig, pedagogisk tilrettelagt tilbud. I løpet av et døgn på leir eller liknende kan det beregnes inntil åtte timer trosopplæring.

Menighetene har ulike forutsetninger for å utvikle en trosopplæring med et slikt omfang. Noen har allerede innarbeidet et omfattende tilbud, mens andre har begrenset med ressurser og tradisjoner på dette feltet. Forutsetninger som folketall og befolknings sammensetning, geografi, ressurser og bemanning gjør at hver menighet må utvikle en trosopplæring som er tilpasset deres situasjon og potensial. Planens dimensjoneringsnorm må ses i lys av dette.

Anbefalt oppbygging av en systematisk trosopplæring

I det følgende gis en beskrivelse av hva som særpreger ulike aldersgrupper, og forslag til fokus, omfang og tiltak for de ulike aldersgruppene. Målet er å gi felles impulser til menighetenes idéutvikling og bidra til etablering av tiltak som kan bli bredt innarbeidet i kirkens trosopplæring.

Menighetene står fritt i sitt lokale planarbeid til å fastsette tjenlige aldersinndelinger innen, eller på tvers av aldersinndelingene her. Menighetene kan utforme mål, tiltak, innhold og omfang i tråd med lokale forhold og denne planens grunnleggende forutsetninger. Menighetene oppfordres til å utarbeide en oversikt over når de ulike tiltakene er fordelt utover året. Et slikt årshjul er nyttig både med tanke på planlegging, gjennomføring og informasjonsarbeid. Menigheter kan finne mer konkret stoff til gjennomføring av en systematisk trosopplæring i ressurser som ledsager planen.

De første leveårene 0–5 år

FOKUS FOR DENNE ALDERSPERIODEN:

Å bygge kontakt og samvirke med hjemmet om å etablere ritualer for hverdagene, høytidsmarkeringer og livsriter. Skape fellesskap for barn og familier i menigheten og lokalmiljøet. Utvikle gudstjenester barna/familiene opplever seg hjemme i. Styrke tilhørighet til kirken.

ANSLÅTT OMFANG: 50 timer

Kontakten i forbindelse med dåp er et godt utgangspunkt for samvirke mellom menighet og hjem gjennom hele oppveksten.

Det sentrale fokuset disse årene er informasjon og samarbeid rundt dåpsdagen og dialog om hvordan hjemmet, faddere og menigheten kan samarbeide

om oppfølging av dåpen. Å støtte foreldrene/foresatte og motivere dem til å innarbeide vaner der tro praktiseres i hjemmet, gjennom aftenbønn, bordbønn, høytidsmarkering og dåpsdagsmarkering, er sentrale målsettinger. Bibelfortellinger og kristne sanger er sentralt å lære for barna.

Ved å legge til rette for fortsatt kommunikasjon og kontakt i etterkant av dåpen bygges møtepunkt mellom hjem og menighet. Dette kan gjøres ved å formidle informasjon til hjemmet gjennom hilsener i form av brev, informasjon på menighetens hjemmeside og materiell til bruk i hjemmet. Invitasjon til arrangement rettet mot bestemte aldersgrupper og til fellesarrangement i menigheten kan bidra til å utvikle fellesskap for familier med barn i samme alder.

Baby- eller småbarnssang er tiltak som gir fellesskapsopplevelser i menigheten, samtidig som barn og voksne sammen lærer sanger, bønner, leker og fortellinger som de kan bruke hjemme. Utdeling av kirkebok til fireåringer er blitt en tradisjon med god oppslutning i landets menigheter. Dette er et eksempel på hvordan et møte med kirken og gudstjenesten kan stimulere til at troen praktiseres i hjemmet gjennom lesing, sang og bønner. Mange steder arran-

geres oppfølgingssamlinger for fireåringene med familie. Dette er ofte i samarbeid med søndagsskolen, eller som ledd i et annet tilbud for aldersgruppen, slik at når det tidsavgrensede tiltaket er over, kan de som ønsker det fortsette i et kontinuerlig tilbud.

KJERNETILTAK: Invitasjon til dåp, dåpssamtale, dåp, familiesamling før eller etter dåp, fadderkontakt i form av hilsen eller samling før dåpen, babysang, trilletreff, familie-/ barnegudstjenester, fireårsfase med utdeling av bok.

EKSEMPEL PÅ ANDRE AKTUELLE TILTAK: Dåpsperm, søndagsskole, (stor)familiesamlinger, familiekor, høytidsverksted, samlinger for barn og foreldre/foresatte, aktiviteter i naturen, kirkeskole våren før skolestart, skolestartmarkering.

SAMVIRKE MED HJEMMET: Materiell til bruk i hjemmet, temakvelder for foreldre/foresatte og faddere, nettbasert kommunikasjon.

Barndomsårene 6–12 år

FOKUS FOR DENNE ALDERSPERIODEN:

Utforske og lære om de mest sentrale emner i kristen tro gjennom aktiv deltakelse. Innarbeide vaner for kristen tro i praksis. Engasjement og ansvar for andre.

ANSLÅTT OMFANG: 145 timer

Høyere alder innebærer økt selvstendighet, men samvirket med foreldre/foresatte og familie er fremdeles viktig i barndomsårene. Fortsatt er tro som praktiseres i familien et grunnelement i barnets trosopplæring. I økende grad vil menighetens øvrige fellesskap og det å bli kjent med kirken være viktige ressurser i samspill med hjemmet. Nye arenaer åpnes for barna gjennom skole og økt aktivitetsnivå på fritiden.

Å skape rom for åndelig liv og læring gjennom fortellinger, sanger, lek og utforskning er sentralt. Samtidig må barna gis mulighet til å erfare ro og nærværet av det hellige i sine liv. Undringen over

mysterier og symboler kan være viktige ressurser for barns åndelige utvikling. Dette er år der det å lære og å mestre nye ting er lystbetont for mange. Nye kilder til opplevelser åpner seg når de kan lese selv, og det er spennende å møte andre tradisjoner og kulturer. Barndomsårene er en god tid for å bli kjent med bibelfortellingene og andre typer fortellinger. Det gir god læring å la barna formidle fortellingene videre selv.

Barn i denne alderen har gode forutsetninger for å bli kjent med kunnskapsaspektene i trosopplæringen. Mange i denne aldersgruppen kan la seg

motivere til utenatføring av for eksempel Fadervår, salmer, bibelvers og trosbekjennelsen. Utfoldelse gjennom ansvar og oppgaver er en god måte å lære på i menighetens fellesskap og i hjemmet.

Utvikling av systematisk undervisning i form av kurstilbud etter skoletid, skoleferieopplegg, tilbud på planleggingsdager og i helger vil være tjenlig i denne fasen. Det vil både kunne gi en kontinuerlig læringsprosess og videreutvikle kontakten med barna og familiene deres.

Mot slutten av denne perioden begynner barna å orientere seg i retning av ungdomsalderen. De er ikke barn og ikke ungdom. Menighetene utfordres til å utvikle egne tiltak for disse eldste barna. Puberteten innebærer fysisk og psykisk utvikling. Prosessene med løsrivelse, arbeid med egen identitet og økt selvstendighet i forhold til hjemmets verdier intensiveres i denne perioden. Den unge er ofte sårbar og søkende, og har behov for bekreftelse. Venner er viktige, og sammen med dem utforskes verdier og valgmuligheter. Dette innebærer også økt refleksjon rundt religiøse og eksistensielle spørsmål. Ytre påvirkning i form av musikk, film, mote, internett og andre medier er viktige redskap for utvikling av selvbevissthet hos mange. Det stilles større krav og legges sterkere vekt på prestasjoner. Å bidra til trygghet på egen verdi og egne ressurser er god livshjelp i denne perioden.

KJERNETILTAK: Dåpsklubb for seksåringer, skolestartmarkering, bibelkurs og kirkeskole, overnatting i kirken, 10 års-jubileum for dåp, leir, tjenesteoppgaver, markering av pinse som kirkens fødselsdag, barne-/familiegudstjenester.

EKSEMPLER PÅ ANDRE AKTUELLE TILTAK: Samlinger for barn kombinert med felles måltid for familiene og liturgisk avslutning. Markering av kirkens høytider og merkedager. Alternativ feiring av Halloween. Aktivitetsdag/er i forbindelse med planleggingsdager og skoleferier, fortellingsamlinger, oppdagelsesvandring, bo-hjemme-leir, klubbtilbud, aktivitetstilbud for ulike interesser som musikk, sang, dans, drama, friluft, idrett, bruk av digitale medier. Kontinuerlig arbeid i regi av barne- og ungdomsorganisasjonene. Tjenesteoppgaver i menigheten og nærmiljøet, gudstjeneste knyttet til diakoni, misjon, solidaritetsaksjoner, vern av skaperverket.

SAMVIRKE MED HJEMMET: Samlinger for foreldre/foresatte med «trosopplæring for voksne» som også gir innblikk i hva barna møter gjennom tiltakene. Foreldrekurs med aktuelle tema. Informasjon om litteratur og film for aldersgruppen.

Ungdomsårene 13–18 år

FOKUS FOR ALDERSPERIODEN: Å etablere en reflektert og helhetlig forståelse av den kristne tro, sett i relasjon til egen livshistorie og framtid. Kristen tro i praksis med vekt på gudstjenesten og i samvirke med kontinuerlige tiltak for ungdom. Trygg selvforståelse og identitet, disippelskap og etterfølgelse, valg, medarbeiderskap og solidaritet.

ANSLÅTT OMFANG: 120 timer, hvorav 60 timer knyttet til konfirmasjonstiden

Ungdomsårene innebærer mange forandringer og utfordringer. Denne tiden preges av utvikling og utprøving, livsutfoldelse, selvstendigjøring og valg. Religiøs tilhørighet oppleves som noe som kan velges ut fra et stort tros- og livssynsmangfold. Spørsmål

knyttet til utdanning, samliv, samfunnsspørsmål og verdier, tros- og livsspørsmål er aktuelle. Kirken er en arena for fellesskap der ungdom skal få kunnskap, impulser til refleksjon, anledning til samtale om viktige livs- og verdivalg som angår dem,

og mulighet til å uttrykke sin tro. Jevnaldrende har ofte stor betydning som samtalepartnere og forbilder i disse prosessene. Samtidig er det viktig at ungdom møter voksenpersoner som har tid til samtale og tilstedeværelse.

Å nå bredden av denne aldersgruppa kan by på utfordringer. Mange ungdommer har en aktiv hverdag. Kirkens trosopplæring velges i konkurranse med andre tilbud. Dette stiller krav både til tiltakenes kvalitet og til motivasjons- og informasjonsarbeid. Kirken må være til stede på de arenaer der ungdom er. Det er nødvendig å tenke kreativt om samarbeid, spesielt med kristne ungdomsorganisasjoner og andre lokale grupper og foreninger. I de fleste menigheter vil det være naturlig at man i tillegg til trosopplæringen gir mulighet for ytterligere fordypping i troen og hyppigere samlinger. Dette kan skje i samarbeid med ulike samarbeidspartnere og aktører. Alle aktiviteter som er rettet mot ungdom, bør involvere ungdom i planleggingen.

Ung medbestemmelse er en viktig satsning i Den norske kirke. Det er viktig å legge til rette for og gjøre kjent at ungdom kan være med og ta ansvar for sin lokale kirke gjennom deltakelse i kirkedemokratiet. Det kan være ved tillitsverv og andre former for medarbeiderskap.

I årene før konfirmasjonen er det en utfordring å opprettholde og bygge videre på kontakten som er etablert gjennom barneårene. Det er sentralt å motivere til å velge kirkens konfirmasjonstilbud. Kirkens hovedsatsing når det gjelder trosopplæring i ungdomsfasen, er konfirmasjonstiden. Dette er en tid der ungdom får et helhetlig møte med trosopplæringens innhold gjennom fellesskapslæring over en omfattende opplæringsperiode i menigheten. Konfirmasjonstiden omtales i neste kapittel.

Etter konfirmasjonsalder kan trosopplæringen bygge videre på den kontakten som er etablert gjennom konfirmasjonstiden. Særlig det første året etter konfirmasjonen er avgjørende for videre kirkeleg engasjement. Det kan være mange som vil være med på gjensynstreff og liknende som en oppfølging av konfirmasjonen. En del ønsker å bidra i menighetens arbeid som medarbeidere eller ledere. Her vil det være mulig å utvikle tilbud der de unge kan få mulighet til å utvikle seg i samspill med andre. Trosopplæringen vil kunne ha en noe annen karakter

enn tiden før konfirmasjonen ved at allmenntjenestelige temaer som ungdom er opptatt av relateres til troen. Ungdomsgudstjenester kan være en hovedarena for kirkens trosopplæring i ungdomsfasen, der ungdom involveres i planlegging og gjennomføring. Samtalegrupper legger til rette for personlig deltakelse og refleksjon. Det er viktig å tenke på at ungdom er en ressurs for kirken, men ungdom må også kunne være i kirken uten å ha ansvar.

Mange steder i landet må ungdom flytte hjemmefra for å gå på videregående skole. Det kan være tjenlig med samarbeid om trosopplæring mellom hjemmemenighet og organisasjoner og menighet der skolen ligger. En kan også legge tiltak i tilknytning til helger, høytider eller ferier der ungdommene er hjemme. Det er et viktig anliggende for trosopplæringen å legge til rette for en tilhørighet til kirken og en integrert tro som bærer barn og ungdom gjennom ulike faser i livet.

KJERNETILTAK: Tiltak som peker fram mot konfirmasjonstiden som informasjon, motivasjon og etablering av relasjoner. Konfirmasjonstiden: se kapittel 5.

Oppfølging av konfirmasjonstiden med tilbud om breddetiltak, leir, lederutvikling, medarbeiderskap, tjenesteoppgaver, ungdomsgudstjenester og samtalegrupper.

EKSEMPLER PÅ ANDRE AKTUELLE TILTAK: Seminar, kurs for hybelboere, leir, gjensynstreff, arrangement i forbindelse med russetiden, myndighetsmarkering, skolelag, klubb, kor, friluftsliv, idrett, solidaritetsaksjoner og økumenikk, internett, film og media. Arrangement natt til 1. mai, 17. mai, nyttårsaften, sankthans osv. Medarbeiderskap i tilknytning til enkeltarrangement, i kontinuerlig arbeid og tillitsverv.

SAMVIRKE MED HJEMMET: Samlinger for foreldre/foresatte i kirken kan legge til rette for samtaler og samspill. Særlig i forbindelse med konfirmasjon kan dette være aktuelt. Tema som kirke, tro og identitet, samliv, seksualitet, etikk, ungdomsspørsmål, foreldrerollen.

Konfirmasjonstiden

Målet for konfirmasjonstiden er å vekke og styrke troens liv som gis i dåpen, slik at de unge kan leve sitt liv i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste som Jesu Kristi disipler i hjem, menighet og samfunn.

FOKUS: Konfirmasjonstiden skal gi en helhetlig oversikt over og et møte med troens innholds-, praksis- og fellesskapsdimensjoner i dialog med konfirmantens livsspørsmål.

ANSLÅTT OMFANG: 60 timer

Konfirmasjonen har en sentral plass i trosopplæringen i Den norske kirke, og er, i likhet med dåpen, et breddetiltak som er innarbeidet i alle menigheter. Fornyelsen og utbyggingen av trosopplæringen innebærer å videreutvikle og styrke konfirmasjonstiden både når det gjelder innhold og omfang. Konfirmasjonstiden skal integreres i den lokale planen for trosopplæring.

Konfirmasjon og dåp

Ordet *konfirmasjon* kommer av det latinske verbet *confirmare*, som betyr å styrke, bekrefte eller stadfeste.

I kirkens første tid var konfirmasjonen en del av biskopens dåpshandling, med salving og velsignelse av den døpte. Av praktiske grunner ble konfirmasjonen skilt fra dåpen i tid. Den ble derfor oppfattet som en selvstendig handling, og etter hvert et selvstendig sakrament i tillegg til dåpen.

Reformatorene beholdt konfirmasjonen som ordning, men forsto den som forberedelsen av de unge til den første nattverdgangen. Til denne forberedelsen hørte katekismeundervisning og offentlig prøving av kunnskaper. Det var blant annet denne forståel-

sen som lå til grunn da konfirmasjonen ble innført i Norge i 1736. Selve konfirmasjonshandlingen var en offentlig bekreftelse, hvor konfirmantene både var objekt for Guds bekreftelse og subjekt i sin personlige bekreftelse på at de ville leve i dåpens pakt.

Fra bekjennelse til bekreftelse

Ifølge luthersk tradisjon innebar innholdet i konfirmasjonshandlingen bekreftelse av dåpsløftet, bekjennelse og velsignelse ved håndspålegging. I 1981 fikk Den norske kirke en ny ordning der konfirmasjonen fremstår som en ren forbønns- og velsignelsehandling. Konfirmasjonstiden innebærer fortsatt utfordring og anledning for den enkelte konfirmant til å bekjenne troen.

Tyngdepunktet har imidlertid forskjøvet seg fra konfirmasjonsdag og forbønns handling til konfirmasjonstid som en læretid hvor en rekke muligheter for involverende arbeidsmåter som samtalegrupper, leiropphold, tjenesteoppgaver og interessegrupper vektlegges, i tillegg til mer tradisjonell undervisning.

Hovedelementet i konfirmasjonsteologien i dag er Guds bekreftelse av den enkelte konfirmant i troen og i livet. Ved å delta i konfirmasjonstiden kan den

unge erfare, reflektere rundt og bli styrket i troen og sin tilhørighet til kirken. I den avsluttende konfirmasjonsgudstjenesten blir det bedt for konfirmanten, og kirken bekrefter at den unge er døpt til liv i Kristus.

Konfirmasjonstidens basis er dåpen på samme måte som for trosopplæringen for øvrig. Dåpen er en forutsetning for å delta i den avsluttende forbønngudstjenesten. Slik understrekes dåpens grunnleggende betydning for tro og tilhørighet til Kristus og kirken.

Når menigheten inviterer til konfirmasjon, må det kommuniseres tydelig at konfirmasjonstiden er åpen for både døpte og udøpte ungdommer. For unge som ikke er døpt, ønsker kirken i konfirmasjonstiden å veilede den unge i en prosess til et selvstendig valg i forhold til tro og dåp.

Overgangsrite

Konfirmasjonen har tradisjonelt vært forstått som en viktig livsrite i overgangsfasen mellom barn og voksen. Den fungerer fortsatt som en overgangsrite, selv om mye er forandret i samfunnet og konfirmasjonen ikke lenger markerer den unges overgang til de voksnes rekke. I dag gir konfirmasjonen en god anledning til dialog for ungdommene i menighetens fellesskap når de er i en alder der viktige refleksjoner om tro, verdier og veivalg for livet skal tas. Den religiøse myndighetsalder i Norge er femten år. Konfirmasjonstiden kan dermed også betraktes som en tid for myndiggjøring av kirkens medlemmer.

Konfirmasjonstidens innhold og oppbygging

I løpet av konfirmasjonstiden skal konfirmantene ha arbeidet med alle hovedtemaene i trosopplæringens innhold, slik disse er beskrevet i kapittel 3 i denne planen. Utvelgelsen av innhold må ses i forhold til menighetens totale trosopplæringsplan, og må bygge på den trosopplæringen konfirmantene tidligere har tatt del i gjennom oppveksten. Det må legges vekt på at konfirmasjonstiden skal gi en videreføring, og ikke bare være en repetisjon og oppsummering.

I løpet av konfirmasjonstiden skal alle ha arbeidet med trosbekjennelsen, Fadervår og budene. De skal være fortrolige med gudstjenesten, sakramentene og kjenne Bibelens store fortelling, sett i lys av sin egen og fellesskapets fortelling. Konfirmasjonstiden skal fremme opplevelsen av egenverd og legge til rette for at konfirmantene kan se seg som skapt, elsket, frelst og holdt oppe ved Guds kjærlighet. Konfirmantene skal arbeide med egen tro og undring gjennom

samtale og refleksjon. De unge skal kjenne til og få anledning til å delta i ulike former for tro i praksis som gir kunnskap og trosopplevelser. Gjennom konfirmasjonstiden skal det legges til rette for at konfirmantene kan bli kjent med og delta i deler av menighetens arbeid.

KJERNETILTAK: Gudstjenester, undervisning, diakoni og andaktsliv er sentrale arbeidsformer som alle konfirmantopplegg skal bygges rundt.

EKSEMPLER PÅ ANDRE AKTUELLE TILTAK: Deltakelse i menighetens ungdomsarbeid, leir, samtale- og interessegrupper, temamøter, tjenesteaksjon, prosjektarbeid, musikk, dans og drama.

Konfirmasjonstidens omfang gir den enkelte konfirmant mulighet for å gjennomgå prosesser og bygge relasjoner. Refleksjon og fordykning gjennom felles opplevelser, undervisning og egenarbeid er prosesser som krever samvær over tid. Halve eller hele dager, helgeturer og leir gir rom for en slik utvikling og bør derfor inngå i menighetens konfirmantopplegg. Gjennom samtaler med den enkelte konfirmant, og i mindre grupper, kan en bli kjent og legge til rette for en konfirmasjonstid som er tilpasset den enkelte.

Konfirmasjonstidens gudstjenester

Å møte Guds ord og sakramentene i gudstjenestefellesskapet er helt sentrale måter å erfare tro i praksis på. Gudstjenestens sentrale plass i trosopplæringen gjenspeiles også i konfirmasjonstidens gudstjenester og i konfirmantenes plass i menighetens fellesskap. Det er positivt både for konfirmantene og for hele menigheten som lærende fellesskap at konfirmantene involveres i forberedelse og gjennomføring av hele eller deler av gudstjenesten. Gjennom tilstedeværelse, deltakelse og medarbeiderskap kan konfirmantene bidra til et mangfoldig gudstjenesteliv. Ved at konfirmantene nevnes særskilt i forbønnen, er de på en særlig måte omsluttet av menighetens forbønn gjennom hele konfirmasjonstiden.

Konfirmasjonstiden skal inneholde minimum åtte gudstjenester. De særskilte gudstjenestene knyttet til konfirmasjonstiden er gudstjeneste med presentasjon, samtalegudstjeneste(r) og konfirmasjonsgudstjeneste med forbønn for den enkelte konfirmant. Konfirmantene bør møte ulike former for gudstjenester i løpet

av konfirmasjonstiden, jf. gjeldende bestemmelser i *Gudstjenestebok for Den norske kirke*. Arbeidet med gudstjenestene må legge til rette for både variasjon og mangfold, samtidig som gjenkjennelse og lokalt særpreg ivaretas.

Involvering av familien

Det er tjenlig å involvere konfirmantene og deres foreldre/foresatte i planlegging og gjennomføring av konfirmasjonstiden for å sikre medbestemmelse og forankring i konfirmantenes og familiens behov og ønsker.

Samarbeid og samvær med foreldre/foresatte er et viktig anliggende i konfirmasjonstiden. Disse kan involveres i planlegging og gjennomføring av ulike deler av opplegget. I tillegg til egne foreldremøter kan en legge til rette for samvær der foreldre/foresatte og konfirmanter sammen arbeider med temaer knyttet til tros- og livsspørsmål. Konfirmasjonen gir også god anledning til å involvere fadderne gjennom forbønnstjeneste og invitasjon til ulike samvær i løpet av konfirmasjonstiden.

Konfirmasjonstiden er en viktig tid for familiene, både den nærmeste familien og storfamilien. Ungdom lever i ulike familiekonstellasjoner. Kirken må møte de utfordringene som dette innebærer på en konstruktiv og inkluderende måte.

SAMVIRKE MED HJEMMET: Foreldremøter/kurs med tema som for eksempel konfirmasjon, ungdomsspørsmål og foreldrerolle, samlivstemaer, tro og identitet, etiske temaer. Medarbeiderskap i tilknytning til planlegging og gjennomføring av tiltak i konfirmasjonstiden.

Rammer for konfirmasjonstiden

Konfirmasjonen gjennomføres normalt det året konfirmantene fyller 15 år.

Konfirmasjonstiden gjennomføres over et tidsrom på minimum åtte måneder og har et anslått omfang på 60 timer. I løpet av et døgn på leir eller liknende kan det beregnes inntil åtte timer trosopplæring. For å ivareta at konfirmasjonstiden gir jevnlig kontakt mellom konfirmanter og menighet, kan ikke leir utgjøre mer enn 50 prosent av konfirmasjonstidens totale omfang.

Konfirmasjonstiden gjennomføres i rammen av menighetens fellesskap, i et samvirke mellom ansatte og ulønnede medarbeidere. Konfirmasjonstidens helhetlige preg og store omfang gjør det naturlig at menighetens stab samarbeider tverrfaglig om planlegging og gjennomføring, slik at undervisning, gudstjenesteliv, diakoni, kirkemusikk og samarbeid med menighetens øvrige arbeid inngår i en helhetlig tilrettelagt konfirmasjonstid i rammen av menighetens fellesskap.

Kirkeloven fastslår i § 36 at «Konfirmasjonsopplæring skal ikke legges til skolens tid, med mindre særlige grunner tilsier det og kommunen har gitt sitt samtykke. Med særlige grunner menes tilrettelagt opplæring for funksjonshemmede, avstander som krever skoleskyss eller liknende forhold som gjør det svært vanskelig å gi et tilfredsstillende opplærings-tilbud utenom skolens tid.»

Det utvikles ressurser for konfirmasjonstiden som gir nærmere beskrivelse av konfirmasjonstidens innhold, organisering og arbeidsmåter til hjelp for menighetens lokale planarbeid. Disse ressursene viderefører temaene i dette kapitlet.

Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring

En helhetlig trosopplæring består av flere dimensjoner som er sentrale i menighetens virksomhet. I dette kapitlet gis innspill og hjelp til refleksjon i dette arbeidet.

- Enhver lokal plan for trosopplæring må inneholde strategier for hvordan disse dimensjonene inkluderes i menighetenes trosopplæring.

Samvirke med hjemmet og familien

Familien og hjemmet utgjør de viktigste aktørene for barn og unges oppvekst og utvikling. Foreldrenes/foresattes verdier, livssyn og tradisjoner danner det læringsmiljøet som barna og ungdommene vokser opp i og preges av. Menigheten, foreldre/foresatte og faddere står sammen om oppdraget som oppfølgingen av dåpen innebærer. Det er derfor en viktig oppgave for menigheten å ivareta samarbeid med hjemmet og utruste og motivere til å la kristen tro, verdier og tradisjoner prege livet i familien. Menighetens trosopplæring må legge til rette for at det utvikles gode relasjoner og godt samspill med familien.

Kontakten i forbindelse med dåp gir et godt utgangspunkt for et samvirke mellom menighet og

hjem. Gjennom de ulike tiltakene i trosopplæringen kan foreldre/foresatte, faddere og øvrig familie involveres i planlegging og gjennomføring av tiltak, og inspireres til egenaktivitet for deltakerne i etterkant. Tiltakene som utformes kan bringe inn familiens trosuttrykk og skape gjenkjennelse og formidle anerkjennelse.

Trosopplæringen gir gode anledninger for å samle familien og styrke nettverket rundt barn og unge. Barn vokser opp i ulike typer familier. Kommunikasjon med hjemmene og tilretteleggingen av trosopplæringen må romme et mangfold slik at alle føler seg inkludert. Å støtte familiene er å styrke barn og unges oppvekstvilkår. Det kan være en spesiell utfordring å kommunisere med grupper i menigheten som ansatte og frivillige vanligvis ikke har kontakt med.

Samarbeidet mellom hjem og menighet om trosopplæringen kan ivaretas ved at foreldre/foresatte involveres i utforming, gjennomføring og evaluering av trosopplæringstiltak. Dette kan gjøres i form av å ha foreldrerepresentanter i de utvalgene som har ansvar for trosopplæringen i menigheten, referansegrupper, konkrete oppgaver i gjennomføring av tiltak og ved å systematisk innhente evaluering i forbindelse med tiltakene i trosopplæringen.

- Hvordan kan menigheten og familiene være en gjensidig ressurs for hverandre i trosopplæringen?
- Hvordan kan menigheten etablere gode kommunikasjonsrutiner med hjemmene og fadderne i forbindelse med dåp og i oppfølgingen av de døpte gjennom hele oppveksten?
- Hvordan kan trosopplæringstiltak tilrettelegges slik at foreldre/foresatte, faddere og storfamilie blir involvert gjennom deltakelse, utforming, gjennomføring og evaluering av trosopplæringstiltak?
- På hvilke måter kan foreldre/foresatte og faddere gjøres kjent med relevant materiell som kan stimulere til at troen praktiseres og deles hjemme?

Barn og unges medvirkning

Denne planen vektlegger barn og unge som fullverdige deltakere i menighetens fellesskap. Under overskriften «Vi deler» fokuseres det på at i menighetens fellesskap veksler en mellom å være mottaker, deltaker og medarbeider i menighetens arbeid.

Medvirkning kan i kirken særlig begrunnes ut fra det kristne menneskesynet, dåpssynet og forståelsen av det allmenne prestedømme. Barn og unges rett til medvirkning er også satt på dagsorden i samfunnet forøvrig. Medvirkning innebærer innflytelse på avgjørelser og prosesser slik at den enkeltes syn får konsekvenser for beslutninger som fattes, og at egen deltakelse bidrar til handling. I dette ligger retten til å bli møtt med anerkjennelse og respekt, og til å gi barn og unge rom til å uttrykke seg.

Menigheten skal utvikle en relevant trosopplæring som deltakerne har eierskap til og motivasjon for å delta i. Alle barn og unge har ressurser å bidra med i form av ideer og ønsker, kunnskap og engasjement. I arbeidet med menighetens lokale trosopplæringsplan må en derfor legge til rette for reell medvirkning i ledelse, planarbeid, gjennomføring og evaluering av trosopplæringen. Medvirkning ivaretas både gjennom pedagogiske metoder

og organisatoriske tiltak. Konkret kan slik medvirkning ivaretas ved å inkludere barn og unge i de organer som leder og tar avgjørelser, ved å konsultere barn og unge gjennom referansegrupper eller brukerevalueringer og ved å legge til rette for barn og unges deltakelse og medarbeiderskap i gjennomføringen av trosopplæringen.

Gjennom deltakelse i form av lederoppgaver og tillitsverv i lokalmenigheten og de frivillige organisasjonene kan barn og unge utøve reell innflytelse og utvikle sin demokratiforståelse. Trosopplæringen har også en viktig oppgave i å gi opplæring og motivasjon til å ta del i kirkedemokratiet gjennom deltakelse i valg til menighets- og bispedømmeråd ved oppnådd religiøs myndighetsalder det året de fyller 15.

At barn og unge har rett til medvirkning innebærer at de ulike aktørers rolle og den enkeltes ansvarsforhold i fellesskapet tydeliggjøres. Voksne har fortsatt ansvar – som foreldre/foresatte og faddere eller som tillitsvalgte og ansatte med oppgaver i trosopplæringen. For de yngste aldersgruppene er det helt nødvendig at voksne har ansvar for oppdragelse og undervisning. Medvirkningen må ivaretas ut fra de forutsetningene barn og unge til enhver tid har.

- På hvilke måter kan barn og unge virke inn på beslutninger i ledelse og utvikling av trosopplæringen i menigheten?
- Hvordan kan man legge til rette for at den enkeltes deltakelse preger gjennomføring og evaluering av tiltakene?
- Hvilke muligheter ser vi når det gjelder utvikling av demokratiet i kirken og organisasjonene i tilknytning til trosopplæringen?

Inkludering og tilrettelegging

Kirken omtales i 1. Kor 12 som en kropp der vi alle er hverandres lemmer og avhengige av hverandre. Det kristne menneskesynet framhever at alle er skapt likeverdige i Guds bilde. Alle har samme menneskeverd og har noe å bidra med. Menneskerettighetene understreker at enhver har rett til både å uttrykke og utøve sin tro.

En tilrettelagt trosopplæring skal innarbeides i menighetens grunnforståelse slik at alle barn og

unge får et reelt tilbud om trosopplæring. Med en tilrettelagt trosopplæring menes *universell utforming* (tilrettelegging av de fysiske forholdene) og *individuell tilrettelegging* (individuelle tilpassede tiltak). Det knytter seg noen særlige utfordringer til å sikre et tjenestetilbud som ivaretar dette anliggendet ved kirkens trosopplæring.

Universell utforming er i særlig grad satt på dagsorden i samfunnet gjennom *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*. Formålet med loven (§ 1) er

«... å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.» Denne plikten utfordrer til planlegging av undervisningsopplegg og til kreativitet med hensyn til realiseringen av læringsmål ved bruk av ulike metoder og arenaer. Universell utforming er kirkens generelle ansvar. Det enkelte kirkelige fellestråd har ansvar for å legge til rette for at kirkebygg og lokaler kan benyttes av flest mulig. Universelt utformede omgivelser vil bidra til at færre personer med nedsatt funksjonsevne trenger særskilt tilrettelegging.

Samtidig som universell utforming er en grunnleggende målsetting, trenger noen barn og unge individuell tilrettelegging og mer ressurser for å få et likeverdig tilbud. Dette gjelder i særlig grad barn og unge med utviklingshemninger og nedsatt funksjonsevne. Ifølge *opplæringslova* og *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven* skal opplæringen tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte og tilrettelegges slik at elever med funksjonsnedsettelse får likeverdige opplæringsmuligheter.

Disse ordningene gir viktige retningslinjer også for kirkens trosopplæring. Det kan bety at det må gis tilbud om egne tilrettelagte sosiale og pedagogiske opplegg, individuell plan og ekstra oppfølging og ressurser.

For at alle barn og unge skal få en likeverdig mulighet til tilhørighet og deltakelse i kirkens trosopplæring, vil det være behov for at menigheten har bevissthet på og innhenter kunnskap om barn og unge i lokalmiljøet som har behov for individuell tilrettelegging. Det enkelte barn/unge og deres foreldre/foresatte innehar en særskilt kompetanse når det gjelder hvordan trosopplæringen kan tilrettelegges. Det bør etableres gode rutiner for oppfølging og informasjon om hvem i menigheten (ansatt eller frivillig) som har hovedansvar for oppfølging. Det er nødvendig å sette av menneskelige og økonomiske ressurser til dette arbeidet. For å øke kunnskap og kompetanse hos ansatte og frivillige og for å kunne gi et godt tilbud, vil det være viktig å samarbeide med den enkelte foreldre/foresatte og eventuelt få samtykke til samarbeid med relevante fagmiljø/personer og annet støtteapparat.

- Hvem har behov for tilpasset opplæring og særskilt tilrettelegging i menighetens trosopplæring?
- Hva må vi gjøre for at barn og unge uavhengig av funksjonsevne og livssituasjon skal få dele sin tro?
- Hvordan inkluderer vi barn og unge med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemninger i fellesskapet og i menighetens tjeneste?
- Hvordan kan vi etablere et godt samarbeid med det enkelte barn/unge, deres foreldre/foresatte og kommunale tjenester (helsesøster, PPT, spesialskoler, annet støtteapparat osv.)?

Gudstjeneste

Gudstjenesten er menighetens hovedsamling og er i tillegg til et trosfellesskap også et læringsfellesskap. Vi lærer gjennom ulike uttrykksformer som tekster, liturgi, bønner, salmer, kunst og symbolhandlinger. Kirkerommet er et annerledes rom som åpner for læring som binder sammen kunnskap, praksis og fellesskap. Gudstjenesten har dermed en sentral plass i menighetens trosopplæring.

Denne planen anbefaler at ethvert tiltak i tros-

opplæringen skal ha tilknytning til menighetens gudstjenesteliv, enten i form av deltakelse i en gudstjeneste, eller ved at gudstjenestelige elementer inngår i undervisningssamværene. På denne måten bidrar trosopplæringens møtepunkt til å prege menighetens gudstjenesteliv ved at barn og unges plass i menighetens fellesskap blir tydeliggjort. Det vil variere fra tiltak til tiltak hvorvidt det inngår gudstjenester med for eksempel utdeling av fireårsbok eller presentasjon av konfirmanter, eller om

trosopplæring forankres i menighetens alminnelige gudstjenesteliv fra søndag til søndag. Uansett må barn og unge og familiene som omfattes av trosopplæringen oppleve at de hører til i menighetens fellesskap, at de er inkludert og likestilt i det «vi» som samles for Guds ansikt.

Gudstjenesten er for alle – uavhengig av funksjonsevne. Gudstjenestens mangfoldige språk i form av ord, bilder, musikk og bevegelse gir gode muligheter for å inkludere mennesker med funksjonsnedsettelse som deltakere og medarbeidere.

Tilhørighet og eierskap skapes gjennom inkludering og aktiv deltakelse. Barn og unge kan delta som medliturger, lesere av tekster og bønner. De kan delta med sang, dans, drama, preken, medvirke under nattverden osv. Som aktører er det viktig at de deltar både i forberedelse, gjennomføring og evaluering. Gjennom sentrale liturgiske ledd som Fadervår, trosbekjennelsen, bønnene og velsignelsen møter barn og unge sentrale trosuttrykk som ikke bare hører til i søndagens gudstjenester, men også i hverdagene.

- Hvordan kan vi forankre menighetens trosopplæring i gudstjenesten?
- Hvordan vil dette prege gudstjenestefellesskapets «vi»?
- Gudstjeneste for alle – uavhengig av funksjonsevne! Hvordan fungerer dette hos oss?
- Hva må gjøres med hensyn til planleggingsrutiner og ansvars- og oppgavefordeling for at barn og unge skal delta i menighetens gudstjenesteliv?

Diakoni

«Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.» *Plan for diakoni i Den norske kirke* tydeliggjør gjennom denne definisjonen at diakoni er en del av grunnforståelsen av den kristne tro og en dimensjon ved det å være kirke. En diakonal trosopplæring vil ha livshjelp og handlende kjærlighet som en integrert del av sitt læringsbegrep. Kirken kan ikke bare lære om kjærlighet. Kirkens tro og bekjennelse må erfares og praktiseres. Diakonien er en tjeneste for medmennesker, skaperverket og en tjeneste for Gud. Denne helhetstenkingen har konsekvenser også for gudstjenestelivet og for opplæring i kristen tro.

Diakonien er uløselig knyttet til trosopplæringens mål om å bidra til livstolkning og livsmestring. Trosopplæringen skal gi rom for å utvikle et trygt selvbilde, etablere relasjoner, utfordre til tjeneste og til livsutfoldelse for hele mennesket – med bruk av ulike sanser, evner og uttrykksmåter. Alle har behov for å bli møtt med nestekjærlighet og omsorg i glede og sorg. Alle barn og unge skal bli møtt og tatt vare på som de er. Det må være naturlig og selvfølgelig å dele livets sårbarhet med hverandre og samtale om

livsspørsmål og de utfordringer og kriser livet gir. For å uttrykke sorg og vonde følelser, kan språk, symbolhandlinger og sjesorg være måter å medvirke til hjelp og støtte på.

En diakonal trosopplæring vil se, tolke og handle i forhold til barns, unges og familiers livserfaringer. Når menigheten er i kontakt med et stort antall barn og unge, vil noen ha erfaringer med belastninger, krenkelser og overgrep. Det innebærer at menigheten må fange opp og forebygge dette, og ha en beredskap for å ivareta og inkludere barn og unge med slike erfaringer. Det anbefales å benytte utarbeidet kurs- og ressursmaterieell som tar opp tema som for eksempel grenseoverskridende atferd og maktforhold.

Diakoni er en dimensjon ved all trosopplæring og må konkretiseres i handling. Den diakonale handling kommer blant annet til syne i de relasjonene vi lever i og hvordan vi forvalter jordas ressurser. Gode fellesskap preges av gjensidig omsorg, respekt og ansvar for hverandre. Barn og unge bør få erfare og medvirke til åpne, trygge og inkluderende fellesskap som består av et mangfold av mennesker med forskjellig kulturell og etnisk tilhørighet, ulik alder, seksuell legning, funksjonsevne, sosial og økonomisk status, familie- og livssituasjon.

Skjev fordeling av ressurser, klimaendringer og overforbruk gir store konsekvenser for hele skaperverket. Naturen og menneskers livsvilkår trues av miljødeleggelser og urettferdighet. Solidaritet handler om gjensidig samhörighet, ansvar og handling, lokalt og globalt. Trosopplæringen må på ulike måter stimulere til og utfordre barn og unge og deres familier til tjeneste og samfunnsengasjement. Ved å ta del i menighetens internasjonale engasjement og

solidaritet med mennesker som lider, vil barn og ungdom få erfare at de tilhører et verdensvidt fellesskap med ansvar for hverandre. Trosopplæringen må være med på å rette fokus på utfordringer og muligheter til forandring når det gjelder forbruk, miljø og rettferd. Kirken må stå sammen med grupper i samfunnet som arbeider for å fremme menneskeverdet og en mer rettferdig verden, og som viser alternativer for en bærekraftig forvaltning av skaperverket.

- Hvordan kan diakoniforståelsen innarbeides som en naturlig del for de ulike aldersgrupper i menighetens trosopplæring?
- Hvordan kan vi legge til rette for at barn og unge og deres foreldre/foresatte opplever seg inkludert i fellesskapet?
- Hvordan kan barn og unge delta i tjeneste og engasjement lokalt og globalt for omsorg, solidaritet, global rettferdighet og vern om skaperverket?
- Hvordan kan kirkens trosopplæring bidra til at barn og unge og deres familier blir sett og får hjelp når livet er vanskelig?

Misjon

Misjon betyr sendelse. Både Kristus og kirken søker alltid å nå videre ut for å gi mennesker mulighet til å oppleve seg elsket av Gud og selv kunne elske andre. Misjon er et uttrykk for kirkens identitet, hva kirken er og hva den er til for. Kirken skal være oppsøkende. Den skal dele tro og liv på tvers av geografiske, religiøse, kulturelle, sosiale og generasjonsmessige grenser. Kirken skal dessuten være inviterende. Den skal bygge fellesskap med mennesker, grupper og kulturer som står utenfor. Gjennom sitt nærvær, sine ord og sine handlinger skal den bære fram det gode budskapet, lokalt og globalt. Barn og unge må få mulighet til å ta del i kirkens sendelse til verden ved å se og erfare at kirken og de selv er en del av et globalt fellesskap med et verdensvidt oppdrag. Fellesskap bygges i familie og nabolik, i vennskap, skole og samfunn. Denne dimensjonen hører derfor med i alle fasene av trosopplæringen.

Misjon, dåp og opplæring hører sammen. Matt 28, 18-20 kalles både dåps- og misjonsbefalingen. Denne teksten inneholder en oppfordring og et oppdrag til kirken og enkeltmennesket om å dele de

gode nyhetene til de som ikke har hørt. Både til de som er nær oss og til de som bor i andre deler av verden, til alle folkeslag og miljøer.

Å dele er ikke bare å gi, det er også å ta imot. Misjon er ikke enveiskommunikasjon, men handler om å dele respektfullt det vi selv har fått. Vi kan få gi videre og dele av våre ressurser, og vi kan selv få ta imot impulser og inspirasjon fra kristne søsken i andre land. Gjennom kontakt med mennesker i andre deler av verden skapes forståelse og respekt. Kjennskapen til andres levevis øker, og barn og ungdom kan få hjelp til å ha et kritisk blikk på sin egen kultur. I trosopplæringen utvides den misjonale dimensjonen blant annet gjennom tydeliggjøring av sammenhengen mellom formidling av evangeliet og kamp for rettferdighet.

Misjon er et felles oppdrag for hele den verdensvide kirke. Den norske kirke samarbeider med misjonsorganisasjoner og andre kirker både i Norge og utenfor landets grenser. Økumenisk samarbeid, samarbeid med misjonsorganisasjoner og kristne bistandsorganisasjoner, lokalt og globalt, vil kunne være ressurser for å konkretisere den misjonale dimensjonen i trosopplæringen.

- Hvordan kan barn og unge involveres i og være aktører i menighetens arbeid med misjon og internasjonal solidaritet?
- Har menigheten en misjonsavtale eller vennskapsavtale, og hvordan kan i tilfelle barn og ungdom engasjere seg i dette arbeidet?
- Hvordan kan vi skape økumeniske møtepunkter med barn og ungdom i vår menighet og barn og ungdom fra andre kirkesamfunn, lokalt og globalt?
- Har vi mennesker i vår menighet eller vårt lokalmiljø med bakgrunn fra søsterkirker i andre land som kan være med og gi impulser til vårt lokale arbeid?
- Hvordan kan trosopplæringen preges av at det å dele ikke bare er å gi, men også å ta imot?

Musikk og kultur

Menighetens musikalske og kulturelle virksomhet er trosopplæring i bred forstand, og utgjør viktig innhold, arenaer og arbeidsmåter i trosopplæringen. Kunst og kulturuttrykk gir aktuelle og slitesterke bilder, ord og opplevelser knyttet til troen og livet. Musikk og annen kulturvirksomhet gir gode muligheter for at barn og unge kan være både mottakere, deltakere og medarbeidere i menighetens lærende fellesskap.

Plan for kirkemusikk i Den norske kirke fastslår at det er et kjennetegn ved kirken som læringssted at den rår over et mangfold av uttrykks- og samværsformer hvor læring kan finne sted. Gjennom arbeid med eksempelvis bibeltekster, liturgi og salmer både læres og erfares troen, og den deles med andre. Det er derfor naturlig å se menighetens planer for kirkemusikk og trosopplæring i sammenheng.

I kirkens kulturelle, musikalske og liturgiske tradisjoner ligger en rik arv som stadig er i utvikling. Utvalget av salmer, sanger og andre uttrykks-

former i trosopplæringen må gjenspeile mangfold og ivareta både tradisjonsformidling og fornyelse. Samisk kultur, musikk og liturgi tilhører dette mangfoldet. I den verdensvide kirke utgjør kunst og kultur et språk for å dele tro mellom ulike nasjonaliteter og kulturer. Det gir røtter og tilhørighet til uttrykksformer som knytter oss sammen som kristne. Det ligger gode muligheter i å la ulike former for barne- og ungdomskultur komme til uttrykk i trosopplæringen.

Korarbeid er en sentral læringsarena som gir sangerne eierforhold til det som synges, samtidig som sangerne er trosformidlere. Tro kan også uttrykkes gjennom dramatisering, dans og billedkunst. Sentrale bibelfortellinger ligger som referanseramme for mye av den vestlige kunst- og litteraturskatt.

Arbeidet med musikk og kultur i trosopplæringen gir gode muligheter for tverrfaglig samarbeid mellom menighetens ansatte. Det ligger også et positivt potensial i samarbeid mellom menigheten, kulturinstitusjoner og kunstnere i lokalsamfunnet.

- Hvordan kan barn og unge møte ulike kulturuttrykk i trosopplæringen som mottakere, deltakere og medarbeidere?
- Hvilke miljøer og personer i menigheten og lokalsamfunnet kan være mulige samarbeidspartnere når det gjelder musikk og kultur i trosopplæringen?
- Hvilke konkrete ideer og muligheter har vi for å bruke sang, musikk, dans, fortelling, drama, billedkunst og andre estetiske uttrykksformer i trosopplæringen?

Frivillig medarbeiderskap

I en luthersk kirke gir dåpen del i det allmenne prestedømme. Man blir en del av menighetens fellesskap, som et lem på en kropp. Menigheten har et hellig ansvar for alle døpte. «Med-lemmene» utøver dette ansvaret på ulikt vis. Frivillige medarbeidere er ikke de ansattes medhjelpere, eller noen utenfra som hjelper til, de er en del av selve menigheten.

Menighetens medlemmer kan bidra på ulike måter ut fra sin kompetanse, nådegaver og interesser. Det er en naturlig del av å høre til og vokse som kristen i fellesskapet. Det er behov for ulike former for frivillig medarbeiderskap i trosopplæringen. Frivillige kan gå inn i en forbønnsjeneste eller givertjeneste, de kan ha lederansvar som tillitsvalgte i menighetens råd og utvalg. De kan planlegge, lede og gjennomføre tiltak eller delta som medhjelpere med mer begrenset ansvar i samspill med andre frivillige og ansatte.

Både barn, unge og voksne kan ha oppgaver og ansvar i menighetens trosopplæring. Frivillig medarbeiderskap er en sentral del av innholdet i trosopplæringen. Barn og unge kan blant annet være ledere for yngre barn, eller delta i menighetens diakonale virksomhet. Det er en naturlig del av å leve ut troen. Dette

styrker tilhørigheten til menigheten, og kan motivere til en videre tjeneste i kirken.

Utbyggingen av et kvalitativt godt tilbud til alle døpte i alderen 0–18 år krever bred involvering i planlegging og gjennomføring av trosopplæringen. Dette innebærer planmessig innsats når det gjelder arbeid med frivillig medarbeiderskap på dette feltet i menigheten. Dette er grunnleggende for å lykkes med en trosopplæring for alle døpte. Menighetens ansatte har gjennom sine tjenesteordninger og arbeidsbeskrivelser medansvar for å stimulere og legge til rette for frivillig medarbeiderskap. Dette er også et sentralt ansvar for menighetsrådet. Et samarbeid med frivillige organisasjoner vil også være en ressurs. De har erfaring, nettverk og kompetanse på dette feltet.

Breddekontakten i trosopplæringen gir impulser til å tenke involverende når det gjelder rekruttering og oppfølging av medlemmer i forhold til en frivillig innsats. Dette kan gjelde foreldre/foresatte, faddere og besteforeldre, aktive og ikke fullt så aktive medlemmer. Det er grunnleggende å finne en god strategi som legger til rette for at så mange som mulig kan bidra med frivillig innsats. Dette er avgjørende for å vitalisere folkekirken i bred forstand og for å styrke demokratiet i kirken.

- Har menigheten noen plan for rekruttering og oppfølging av frivillige medarbeidere?
- Hvordan involveres frivillige medarbeidere i planlegging og gjennomføring av menighetens trosopplæring?
- Hvordan kan barn og unge, uavhengig av funksjonsevne, involveres som frivillige medarbeidere?
- Hvem har ansvar for rekruttering og motivasjon av frivillige medarbeidere?
- Hvilke frivillige organisasjoner kan menigheten samarbeide med?

Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner

Mange menigheter har aktivitetstilbud i form av kulturvirksomhet, lag og foreninger for barn og unge. Slikt arbeid kan være eksempelvis kor, speider og ungdomsklubb som drives i regi av kristne barne- og ungdomsorganisasjoner eller i samarbeid med menigheten. Dette er tilbud som utgjør en verdifull

sosialiserings- og læringsarena for dem som tar del i dette arbeidet.

De frivillige kristne organisasjonene er en viktig ressurs i mange menigheter med sitt barne- og ungdomsarbeid og sine programmer for lederopplæring. De har kompetanse, organisasjonsapparat og vilje til å spille en rolle i kirkens trosopplæring. Mange steder vil et slikt samarbeid være

avgjørende for å utvikle en systematisk trosopplæring for alle døpte. Særlig vil samarbeid om breddetiltak og lederutvikling være aktuelt. På denne måten får menighetens trosopplæring tilført kompetanse og lederressurser, og deltakerne på et breddetiltak kan knytte kjennskap til et miljø som det vil være aktuelt for dem å være en del av, også etter at tiltaket er avsluttet. Samiske organisasjoner, forsamlinger og språksentre kan bidra til å fremme samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Mange kristne organisasjoner har allerede et godt utviklet trosopplæringsopplegg, og menigheter vil kunne berike sitt tilbud gjennom samarbeid med ulike organisasjoner på et lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det er viktig at man lokalt prøver å få til et best mulig samarbeid, slik at trosopplæringsarbeidet kan virke rekrutterende til disse organisasjonene. Når det opprettes lag og foreninger i det kontinuerlige arbeidet i menigheten, er det naturlig at disse meldes inn i en nasjonal organisasjon. Dette gir et

nettverk og tilgang til materiell, ulike arrangement, lederoppfølging og ressurser.

Kirken er en av mange aktører i barn og unges hverdag. Menighetens trosopplæring gir gode muligheter for samarbeid med ulike foreninger, ressursmiljø og institusjoner om barn og unges oppvekstmiljø. Det ligger gode muligheter i å samarbeide med kulturskole, idrettslag, korps, historielag og andre instanser som driver forebyggende arbeid rettet mot barn og unge i nærmiljøet. Dette bidrar både til synliggjøring av kirken i lokalsamfunnet og kan hjelpe menigheten med å utvikle tilbud med høy kvalitet.

Det vil være en styrke for barn og unges helhetlige læring dersom menigheten i sitt lokale planarbeid kartlegger hva barnehagene og skolene gir av kunnskap og opplevelser knyttet til kristendom og kirke. På denne måten kan trosopplæringen koordineres og spille sammen med den øvrige opplæring som bredden av barn og unge tar del i.

- Hvilke frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner samarbeider vi med?
- Hvilke breddetiltak vil menigheten og organisasjonene naturlig kunne samarbeide om når det gjelder trosopplæring?
- Hvordan kan organisasjonene være ressurser i menighetens trosopplæring, og hvordan kan menigheten være ressurser for dem?
- Hvilke andre miljø, oppvekstinstitusjoner eller fagpersoner i lokalsamfunnet kan vi samarbeide med?

Tverrfaglig samarbeid

Tverrfaglig samarbeid er nødvendig for å nå målene for menighetens trosopplæring. Trosopplæringens omfang og helhetlige læringssyn utfordrer staben til tverrfaglig samarbeid, der den enkelte ut fra sin arbeidsinstruks, kompetanse, erfaring og nådegaver deltar i menighetens planlegging og gjennomføring av trosopplæringen. Det er et ledelsesansvar å legge til rette for at alle ansatte sammen kan bidra med sin kompetanse i en fornyet trosopplæring. Menighetens øvrige planer må ses i sammenheng med planen for trosopplæring, og de ansatte må bruke ressurser og arbeidstid til beste for å gjennomføre de tiltak som er vedtatt i menigheten.

Sammen med barne- og ungdomsarbeidere,

trosopplæringsmedarbeidere, menighetspedagoger, kateketer, prester, diakoner, kirkemusikere og andre i feltet undervisning, er de ansatte med andre hovedoppgaver også nødvendige for å gjennomføre menighetens trosopplæring.

Diakonien bringer viktige anliggender inn i trosopplæringen som skal gi livshjelp, som skjer i fellesskapet og som skal være tilrettelagt for mennesker i ulike livssituasjoner.

Kirkemusikalske aktiviteter for barn og unge er en god arena for læring av bibeltekster, liturgi og salmer. Gudstjenesten er menighetens hovedsamling og en sentral arena i trosopplæringen. Kirkemusikeren har dermed viktige oppgaver i tilknytning til trosopplæringen. Kirketjener og administrativt

personell har nøkkelfunksjoner, siden de ofte møter barn, unge og foreldre/foresatte i forbindelse med ulike tiltak. Måten de utfører sitt arbeid på er med å prege folks inntrykk av kirken.

Tverrfaglighet i det utøvende arbeidet i møte med barn og unge er avgjørende for å lykkes med en fornyet trosopplæring. Tverrfaglighet favner

også frivillige medarbeidere. Det er viktig å legge til rette for godt samvirke mellom de ansatte og de frivillige medarbeidernes kompetanse, og å finne rutiner for hvordan tverrfaglig samarbeid kan utvikles. Tverrfagligheten omfatter dessuten frivillige medarbeideres profesjonelle kompetanse.

- Hvordan kan tverrfaglighet prege arbeidet med trosopplæringen?
- Hvordan samarbeider staben om planlegging og gjennomføring av trosopplæringen?
- Hvordan kan den enkelte bidra med sin faglighet og kompetanse i menighetens trosopplæring?
- Hvordan legge til rette for godt samvirke mellom ansattes og frivilliges kompetanse?

Kommunikasjonsarbeid

Målsettingen om å ha jevnlig kontakt med alle døpte fra 0 til 18 år stiller menigheten overfor store kommunikasjonsutfordringer. Det er viktig å øke både den generelle kjennskapen til det lokale trosopplæringsarbeidet, og å drive informasjonsarbeid og markedsføring for de ulike aktivitetene som finner sted i kirke og menighet. Å bygge opp et godt omdømme og innarbeide nye tiltak krever planmessig kommunikasjonsarbeid over tid. Kommunikasjon og markedsføring rettet mot grupper som ikke aktivt søker informasjon om det som skjer i kirkens regi bør prioriteres.

I tilknytning til planene for de ulike tiltakene må det utarbeides egne strategier for kommunikasjon og markedsføring. Der bør det gå fram hvordan menigheten kan ta i bruk både betalte og ubetalte kommunikasjonskanaler. Det er nødvendig å sette av menneskelige og økonomiske ressurser til dette arbeidet.

Menighetenes nettsider skal gi informasjon om trosopplæringsarbeidet, men det er også nødvendig

å ta i bruk kommunikasjons- og markedsføringskanaler som når direkte fram til deltakerne. Det må legges til rette for nye former for interaktiv nettbasert kommunikasjon i trosopplæringsarbeidet. Skriftlig materiale som plakater, brosjyrer og pressemeldinger bør, i den grad det er mulig, følges opp med personlig kontakt. Erfaringer viser at det er lett å få omtale av arrangement både i lokalaviser og radio, men ofte krever pressemeldinger oppfølging med telefon eller e-post. Det kan være hensiktsmessig å peke ut en eller flere i menigheten som har et spesielt ansvar for kommunikasjonsarbeidet.

Det er utarbeidet en grafisk profil og et sett med maler og illustrasjoner til bruk ved utforming av trykksaker og nettsider. Dette ressursmaterialet er tilgjengelig på www.kirken.no

Menighetene skal informere om at trosopplæringen vil bli tilrettelagt slik at alle skal få mulighet til fullverdig deltakelse, uavhengig av livssituasjon og funksjonsevne. Det bør tydeliggjøres i invitasjoner og det bør etterspørres informasjon ved påmelding.

- Hvilke erfaringer har vi med kommunikasjons- og markedsføringsarbeid?
- På hvilke måter kan vi presentere menighetens trosopplæringsarbeid slik at det oppleves som relevant for barn og unge, foreldre og foresatte?
- Hvordan kan vår menighet gi informasjonen et preg som skaper gjenkjennelse?
- Hva vil være de beste kommunikasjonskanalene hos oss, og hvordan kan vi utforme en plan for kommunikasjonsarbeidet?

Lokalt planarbeid

Ut fra denne planens grunnlagstenkning og retningslinjer skal menigheten utvikle sin lokale trosopplæringsplan som vedtas av menighetsrådet. Menighetens ansatte har en sentral rolle i planarbeidet som fagpersoner og saksbehandlere i samarbeid med tillitsvalgte og frivillige medarbeidere.

Utvikling av lokal trosopplæringsplan

Menighetens lokale plan for en systematisk trosopplæring for alle døpte 0–18 år utformes ut fra menighetens særpreg, ressurser og behov. Menighetene utgjør et stort mangfold og har svært ulike utgangspunkt for å utvikle en trosopplæring i tråd med denne planens intensjoner.

Den norske kirke har over tid utviklet noen tiltak som når bredt ut og er innarbeidet i mange menigheter. Eksempler på slike tiltak er kirkebok for fireåringer og konfirmasjonstiden. Det er naturlig å bygge ut en systematisk og sammenhengende plan med utgangspunkt i innarbeidede breddetiltak og i menighetens lokale tradisjoner og muligheter.

Menighetens systematiske trosopplæring bygges ofte rundt tidsavgrensede breddetiltak rettet mot et årskull. I menigheter med få barn i kullene kan det være mer hensiktsmessig å samle noen årskull. Når det gjelder omfang og innhold, kan breddetiltakene være både punktuelle, over noen få samvær, eller strekke seg over lang tid. Tiltak av mer punktuell art må velge et begrenset innholdsfokus. Tiltak av en viss varighet kan søke å gi en mer helhetlig innføring i troen, slik eksempelvis konfirmasjonstiden fungerer. Når omfanget av menighetens trosopplæring skal videreutvikles, vil det være naturlig å utvikle flere lengre opplæringsperioder.

Det vil være en styrke dersom det etableres strategiske og innholdsmessige sammenhenger mellom de tidsavgrensede tiltakene og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidet. Konfirmantene kan for eksempel i en periode av konfirmasjonstiden velge «linjer» og delta et visst antall ganger i ulike deler av menighetens ungdomsarbeid. I menigheter som mangler slikt arbeid rettet mot ungdom, kan slike «korttidsopplegg» brukes som utgangspunkt til å bygge opp et kontinuerlig arbeid. Slik kan de tidsavgrensede breddetiltakene styrkes med ressurser fra det kontinuerlige arbeidet, og det kontinuerlige arbeidet får en kontaktflate som kan bidra til økt deltakelse.

Det er tjenlig å kartlegge om det er «ledige» tider som trosopplæringen kan fylle. Det kan for eksempel være planleggingsdager, skoleferier og timene før foreldrene kommer hjem etter skoletid. Kirke- og skoleåret gir mange mulige tilknytningspunkter og tjenlige tidsflater for trosopplæringstiltak. Kirkeårets høytider og merkedager i livet gir også gode innholdsmessige tilknytningspunkter. Tidspunktene må være familievennlige og tilpasset barns og unges hverdag.

I planarbeidet kan det tas utgangspunkt i eksisterende breddetiltak. Deretter kan «hullene» fylles til en har et tilbud fra 0–18 år. Alternativt kan en utvide omfanget på eksisterende tiltak. Et annet utgangspunkt kan være å forme trosopplæringen rundt en bærende ide, som for eksempel pilegrimsmotivet. Det kan også tas utgangspunkt i lokale særpreg, slik at en for eksempel ved kysten bruker maritime bilder og temaer som tilknytningspunkter for trosopplæringen. Fascinasjonen over en bærende ide i planarbeidet må likevel ikke føre til en ensidig trosopplæring som mangler den innholdsmessige bredde som troen, kirken og livet har.

Som vedlegg ligger et skjema til hjelp for menighetens lokale planarbeid, en oversikt over kjerne-tekster fra Bibelen, en liste over kjernetiltak og to eksempler på en uttegnert plan.

Eierskap, grunnlag og kartlegging

Eierskap

Den lokale planleggingen og gjennomføringen gjøres i samarbeid mellom menighetsråd, fellesråd, ulike utvalg i menigheten, ansatte og frivillige medarbeidere og, der det ligger til rette for det, frivillige organisasjoner og eventuelt andre samarbeidspartnere. Det gir rom for dynamikk, kreativitet, eierskap og godt samarbeid mellom ansatte med ulik fagutdanning og for samvirke mellom frivillige og ansatte. Barn, unge og foreldre/foresatte er trosopplærings hovedpersoner, og har rett til medbestemmelse. Det vil derfor være tjenlig å involvere disse i planprosessen og i evaluering og videreutvikling av trosopplæringen i menigheten. En involverende planprosess bidrar til å skape et eierforhold til trosopplæringsarbeidet hos mange i menigheten, og dermed til å forankre trosopplæringen i menighetens virksomhet og selvforståelse.

Grunnlagstenkning

Planarbeidet må ta utgangspunkt i refleksjon rundt de teologiske og pedagogiske prinsippene som reises i grunnlagstenkningen i denne planen. Eksempel-fortellingene og spørsmålmotodikken i kapittel 2 og 6 er utviklet med tanke på bruk i samtaler i ulike fora i menigheten, som for eksempel stabsmøter, menighetsråd, utvalgssarbeid, idedugnader, motivasjonssamvær osv.

Kartlegging

En kartlegging av menigheten og lokalmiljøet vil være nyttig med tanke på trosopplæring og andre felt av menighetens virksomhet. I de samiske områdene bør det skaffes til veie informasjon om samisk kirkeliv, men også i andre menigheter vil det være aktuelt å innhente informasjon om barn og unge med samisk tilknytning.

Gjennom kartlegging innhentes oversikt over trosopplæringstilbud for alle døpte, og hvor mange som deltar. Det er avgjørende at de enkelte tiltak må ha potensial til å romme bredden av gruppen de retter seg mot. En slik kartlegging innebærer dessuten oversikt over aktuelle tilbud barne- og ungdomsorganisasjoner har i lokalmiljøet og dialog med dem for å utrede muligheter for samarbeid og koordine-

ring. Det samme gjelder eventuelle andre kirkesamfunn i lokalmiljøet.

Det vil være tjenlig å innhente informasjon om hvilket innhold og aktiviteter som formidles i barnehager og skoler når det gjelder kirke og kristendom. Skolens og barnehagens formidling er ikke en del av kirkens trosopplæring, men innholdet i kirkens trosopplæring bør ses i sammenheng med skolens og barnehagens planer. På denne måten kan trosopplæringen koordineres og spille sammen med den øvrige opplæringen som bredden av barn og unge tar del i. Ut fra arbeidet med grunnlagstenkningen og kartleggingen utvikles målsettinger og ideer for trosopplæringsarbeidet i menigheten.

Planutvikling og gjennomføring

Lokal plan for trosopplæring

Menighetens lokale plan for trosopplæring skal innledningsvis gjøre rede for grunnlag og særpreg, hovedmål, organisering, rammer, ansvarsforhold og sentrale dimensjoner som utgjør fundamentet for menighetens trosopplæring. Den skal deretter gi en oversikt over hvilke tiltak menigheten bygger sin systematiske og sammenhengende trosopplæring for aldersgruppen 0–18 år rundt, med beskrivelse av mål, innhold, arbeidsformer og omfang. En slik plan vil gi oversikt og skal fungere som et styringsinstrument for videre utvikling av trosopplæringen i menigheten. Den lokale trosopplæringsplanen må ses i sammenheng med strategier og planer for diakoni, kirke-musikk og kultur, gudstjenesteliv og samisk kirkeliv.

Det er utviklet et digitalt planverktøy for menighetens arbeid med lokal plan for trosopplæring. Dette verktøyet skal benyttes i det lokale planarbeidet og ved veiledning og godkjenning av planen. Det er også et tjenlig redskap for menighetene til å dele og rapportere erfaringer. Planverktøyet finnes på www.kirken.no, og skjemaet er gjengitt som vedlegg i planen.

Mange menigheter vil i tillegg til dette elektroniske skjemaet ønske å utforme materiell som gir oversikt over menighetens trosopplæringsplan. Dette kan brukes i kommunikasjon med samarbeidspartnere, hjemmene og de ulike gruppene trosopplæringen retter seg mot.

Plan for tiltak

Det utarbeides planer for de ulike tiltakene i trosopplæringen som beskriver mål, innhold, arbeidsmåter, materiell, ansvarsfordeling, og informasjons-

strategi for det enkelte tiltaket mer detaljert og konkret. Noen tiltak har begrenset omfang og varighet. Andre tiltaksplaner vil være av større omfang, som for eksempel plan for konfirmasjonstiden.

Plan for enkeltsamvær

Til hvert samvær utarbeides en praksisplan som beskriver tema, mål, innhold, arbeidsmåter, tidsrammer, ansvarsfordeling, materiell som skal brukes, fordeling av oppgaver osv. En gjennomtenkt og samtidig fleksibel plan er et godt hjelpemiddel for gjennomføring av de enkelte samværene i trosopplæringen.

Trosopplæringen skjer ofte i et tverrfaglig samarbeid med flere involverte medarbeidere. En praksisplan kan være en god måte å skape en felles oversikt og forståelse på. Praksisplanen danner et godt utgangspunkt når tilsvarende samvær skal gjentas senere. Den gjør det også mulig å dele ideer og erfaringer med andre menigheter.

Evaluering og videreutvikling

Evaluering

Evaluering er et redskap for å vurdere hvorvidt trosopplæringen bidrar til å realisere de målene som er uttrykt i planen, og for videreutvikling av arbeidet. Det kan være aktuelt både med evaluering etter gjennomføring av enkeltsamvær og avslut-

tende evaluering. Det er utviklet verktøy for evaluering som bidrar til at trosopplæringen kan bli stadig bedre.

Det er naturlig at både barn, ungdom og foreldre/foresatte tar del i evalueringsarbeidet. Resultatet av læringen er de kunnskaper, ferdigheter og erfaringer som deltakerne selv sitter igjen med. Derfor må gjennomføringen av trosopplæringen skje i dialog og med respekt, innlevelse og kreativitet slik at det skapes et læringsmiljø der planens intensjoner realiseres på en god måte.

Det bør legges til rette for en årlig gjennomgang av menighetens lokale trosopplæringsplan med alle medarbeiderne som er involvert i trosopplæringen, med sikte på videreutvikling og forbedring i forhold til planens målsettinger.

Videreutvikling

Menighetens lokale plan for trosopplæring er altså et redskap for å gi oversikt over menighetens systematiske trosopplæring. En god plan gir hjelp til å lede, gjennomføre og utvikle arbeidet kontinuerlig.

Gjennom lokalt planarbeid, veiledning, evaluering og bruk av verktøy for læring og erfaringsdeling stimuleres stadig fornyelse og utvikling i menighetens arbeid med trosopplæringen. I tillegg til den årlige gjennomgangen bør derfor menighetens lokale plan for trosopplæring gjennomgås og revideres en gang i løpet av menighetsrådets valgperiode.

Ansvarsforhold

I dette kapitlet redegjøres det kort for gjeldende ordninger når det gjelder ansvarsforhold, tjenesteordninger og kirkelov. Eventuelle endringer av disse vil få konsekvenser for ansvarsforhold skissert her.

Felles ansvar

Foreldrene/de foresatte er hovedansvarlig for sine barns oppdragelse og opplæring. Det gjelder også trosopplæring. Ved dåpen får foreldre/foresatte og faddere, sammen med menigheten og hele vår kirke, del i et hellig ansvar for å følge opp dåpen. De ulike aktører og instanser har et ansvar for å samarbeide slik at oppfølgingen av alle døpte kan ivaretas på best mulig måte.

Kirkemøtets ansvar

Kirkemøtet har fastsatt retningsgivende planer og programmer for den kirkelige undervisning, diakoni, kirkemusikk og økumenisk virksomhet (kirkeloven § 24). *Plan for trosopplæring* gir rammer og føringer for menighetenes lokale planer.

Soknet

Den grunnleggende enhet i Den norske kirke er soknet. Soknets organer er menighetsrådet og fellesrådet.

Menighetsrådets ansvar

Menighetsrådet har ansvar for virksomheten i soknet; for barne- og ungdomsarbeid, diakoni, undervisning og kirkemusikk (kirkeloven § 9). Menighetsrådet har ansvar for å utarbeide og gjennomføre en lokal plan for trosopplæring. Denne planen skal godkjennes av biskopen, og den må revideres en gang i løpet av

menighetsrådets valgperiode for å ivareta fornyelse og utvikling. Nye menighetsråd må gjøre seg kjent med menighetens lokale plan for trosopplæring.

Fellesrådets ansvar

Fellesrådets ansvar og oppgaver er omtalt i kirke-lovens § 14. Trosopplæringsarbeidet i menigheten krever ressurser i form av lokaler, stillinger og driftsmidler. Slike kostnader må innarbeides i menighetsrådets og fellesrådets budsjetter. Kirkelig fellesråd er ansvarlig for anskaffelse av lokaler, utstyr og materiell til trosopplæringen, videre skal de ivareta administrative og økonomiske oppgaver på vegne av soknene, utarbeide mål og planer for den kirkelige virksomhet i kommunen, fremme samarbeid mellom menighetsrådene og ivareta soknenes interesser i forhold til kommunen. Slik blir fellesrådet et strategisk samhandlingsorgan, både menighetene i mellom, og for kontakten mellom den lokale kirken og kommunen. Fellesrådet er tilskuddsmottaker for det statlige tilskuddet til trosopplæring som gis til menigheter, og arbeidsgiver for de stillinger som finansieres av slike tilskuddsmidler.

Bispedømmerådet

Bispedømmerådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene. Det skal fremme samarbeidet mellom de enkelte menighetsråd og andre lokale arbeidsgrupper innenfor bispedømmet. Bispedømmerådet fordeler statlig tilskudd til særskilte stillinger innen kirkelig undervisning og diakoni etter nærmere regler gitt av departementet (kirkeloven § 23).

Ansattes ansvar

En helhetlig trosopplæring i menighetene krever tverrfaglig innsats. Det må legges til rette for samvirke og samarbeid slik at den enkeltes kompetanse, ansvarsområder og utrustning kommer trosopplæringen til gode. For å samvirke til felles ansvar er det viktig med godt samarbeid mellom kirkens to arbeidsgiverlinjer.

KATEKETEN har ifølge tjenesteordningen (§ 2) ansvar for undervisningsfeltet i menigheten, ved at kateketen leder menighetens undervisningstjeneste og har medansvar for å rekruttere, utruste og veilede frivillige medarbeidere. Kateketen er forpliktet på de planer og prioriteringer menighetsrådet fastsetter i samråd med kirkelig fellesråd, innenfor de planer og programmer som er fastsatt for undervisningstjenesten i Den norske kirke. I menigheter uten kateketstilling, men med trosopplæringsmedarbeider eller lignende, må det avklares hvem av de ansatte som har hovedansvar for den kirkelige undervisningen.

Både kateket og prest har gjennom tjenesteordningens ansvar og oppgaver knyttet til trosopplæringen.

MENIGHETSPRESTEN skal ifølge tjenesteordningen (§ 2b) forvalte ord og sakrament slik at kristen tro og kristent liv fremmes, forrette kirkelige handlinger og utføre dåps- og konfirmasjonsopplæring. Menighetspresten har ut fra tjenesteordningen en sentral rolle i trosopplæringen. Soknepresten har et særlig ansvar i menighetsrådet ved utarbeidelse av lokal plan.

MENIGHETSPEDAGOGER, TROSOPPLÆRINGSMEDARBEIDERE OG BARNE- OG UNGDOMSARBEIDERE planlegger og gjennomfører menighetens trosopplæring ut fra de planer som er vedtatt i menigheten.

DIAKONEN har ansvar for å lede menighetens diakonale arbeid, der omsorg, fellesskap og solidaritet gjøres levende. Diakonen har medansvar for å rekruttere, utruste og veilede frivillige medarbeidere (tjenesteordning for diakoner § 2). Diakonen er en ressurs for sosialpedagogisk virksomhet i trosopplæringen.

KANTOR ELLER KIRKEMUSIKER skal ifølge tjenesteordningen (§ 2) lede menighetens kirkemusikalske virksomhet. Kantoren har også medansvar for å rekruttere, utruste og veilede frivillige medarbeidere.

Kantor eller kirkemusiker er gjennom sitt kirkemusikalske arbeid en ressurs i trosopplæringen.

DAGLIG LEDER i menigheten og/eller **KIRKEVERGEN** skal forvalte det drifts- og arbeidsgiveransvar som fellesrådet er pålagt gjennom kirkeloven og har arbeidsgiveransvar for fellesrådets ansatte.

PROSTEN leder prestedtjenesten i prostiet og bistår biskopen i dennes embetsutøvelse. Prosten skal sørge for den nødvendige samordning mellom prestedtjenesten og de kirkelige rådenes virksomhet (§ 6). Prosten er forpliktet på planer og strategier fastsatt for Den norske kirke og i bispedømmet, jf. § 2 i kirkeloven og tjenesteordning for proster § 5.

Biskopens ansvar

Biskopen fører tilsyn med at de kirkelige råd i bispedømmet utfører sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære (tjenesteordning for biskoper § 1). Biskopen har et tilsynsansvar i forhold til de vigslede tjenestegruppene. Biskopen er forpliktet på de mål og strategier som er fastsatt for virksomheten i Den norske kirke, og skal støtte opp om tiltak som fremmer disse (§ 2). Menighetens lokale plan for trosopplæring skal godkjennes av biskopen.

Godkjenning av plan

Det er menighetsrådet som har ansvar for å vedta en lokal plan i tråd med den retningsgivende nasjonale planen for trosopplæring. Den lokale planen skal fylles inn i en mal og forelegges biskopen til godkjenning. Biskopen vurderer planens innhold, mål, realisme og systematikk ut fra retningslinjene i den nasjonale planen og lokale forhold. Dersom menigheten reviderer sin lokale plan og det foretas omfattende endringer i forhold til den godkjente planen, skal den reviderte planen sendes biskopen til ny vurdering og godkjenning.

Fellessråd og menighetsråd skal samarbeide om erfaringsdeling og rapportering etter nærmere angitte retningslinjer. Menighetens planer skal revideres en gang i løpet av menighetsrådets valgperiode for å ivareta fornyelse og utvikling.

Samarbeid og tjenlige enheter

Det er nødvendig å søke tjenlige enheter for samarbeid om oppgaver og stillinger i feltet trosopplæring. Geografi, antall døpte i årskullene, mulighet for oppretting av stillinger og hensynet til en utøvende trosopplæring der barn og unge bor, er

momenter som bør vurderes i arbeidet med tjenlige enheter. Å finne egnede enheter som ivaretar menighetenes ansvar og oppgaver og god utnyttelse av ressurser krever fleksibilitet og evne til samarbeid, både innad i fellesrådsområdet og eventuelt mellom flere fellesråd.

Samisk trosopplæring

Menigheter der det bor samer har et særlig ansvar for å fornye seg også på det området som gjelder samisk trosopplæring. *Plan for samisk trosopplæring* er utviklet på grunnlag av samisk kultur, tradisjon og språk.

Den norske stat er bygd på territoriet til to folk, samer og nordmenn. I Grunnlovens § 110a heter det at statens myndigheter er forpliktet til å legge til

rette for at det samiske folk kan ta vare på og utvikle sin kultur, sitt språk og sitt samfunnsliv. Samiske barn og unge har rett til opplæring og materiell på sitt eget språk, uavhengig av hvor i landet de bor.

Egenbetaling

Trosopplæringsarbeidet i menigheten krever ressurser i form av lokaler, stillinger og driftsmidler. Slike kostnader må innarbeides i menighetens budsjett og i fellesrådets forvaltning av stillinger og andre ressurser. Menighetsrådet kan vedta en viss egenbetaling for deltakere på trosopplæringstiltakene for å dekke kostnader til blant annet transport, bespisning og materiell. Egenbetalingen må holdes så lav som mulig, slik at den ikke hindrer deltakelse. Det bør også gis mulighet til å søke fritak for egenbetalingen.

Verktøy

Det utvikles kontinuerlig ressurser og verktøy for å gi menighetene inspirasjon og hjelp i arbeidet med å gjennomføre og videreutvikle trosopplæringen. Ulike støttestrukturer sikrer faglig oppfølging, veiledning og tilrettelegging av arenaer for erfaringsdeling i form av mentortjeneste, fagdager og kurs. Digitale ressurser og informasjon gjøres tilgjengelig på www.kirken.no i form av elektroniske verktøy for planutvikling, rapportering og erfaringsdeling, linker til relevante ressurssteder og gjennom ressursmaterieell som utgis av forlag og organisasjoner.

Trosopplæringen er en del av menighetens totale virksomhet. Menighetens liv omfatter også gudstjenester, diakoni, kirkemusikk og arbeid rettet mot bestemte aldersgrupper og på tvers av generasjoner og grupperinger. Disse virksomhetsområdene inngår i en helhet, og et samvirke mellom disse innebærer gode muligheter for utvikling og god ressursbruk til berikelse for fellesskapet. Frivillig medarbeiderskap er grunnleggende for all denne virksomheten. En helhetlig menighetsplan er et redskap for å se menigheten under ett og legge til rette for godt samvirke mellom de ulike feltene.

Ressurser for en fornyet trosopplæring

Mentortjeneste

Mentortjenesten er en veiledningstjeneste med fokus på menighetens trosopplæringsarbeid. Mentorens oppgave er å inspirere og støtte menigheten til å arbeide systematisk for å etablere og gjennomføre en fornyet og integrert lokal plan for trosopplæring

for alle døpte fra 0–18 år. Tjenesten skal bidra til at det skapes møteplasser for refleksjon og læring, og at utviklingsarbeidet har fremdrift, er lokalt forankret og i tråd med sentrale retningslinjer og planer.

Faglig oppfølging

Det legges til rette for og stimuleres til faglig utvikling og erfaringsdeling gjennom medarbeidersamlinger både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, i form av ressurser til lokal kursvirksomhet, faglig oppfølging fra bispedømmet og nasjonale tilbud når det gjelder faglig påfyll og inspirasjon. Erfaringer og ny kunnskap kan også deles gjennom konferanser, kurs, utdanningstilbud, studiebesøk, materielle- og metodeutvikling.

Erfaringsdeling

Erfaringer fra de mange menighetene som har drevet forsøksarbeid er tilgjengelige i ulike former i ressursbanken på www.kirken.no, og i trykte medier som for eksempel temahefter basert på erfaringer fra utviklingsarbeid og annen fagutvikling på feltet. I trosopplæringens ressursdatabase ligger innlegg fra menigheter, organisasjoner og faginstusjoner i form av plandokumenter, ressurser for grunnlagstenkning, pedagogisk utviklingsarbeid, konkrete opplegg, kommunikasjonsmaterieell med mer. Her finner en også henvisning til relevante nettsted.

Materieell for trosopplæringen

Forlag, organisasjoner og menigheter utvikler materieell for trosopplæring i menigheten og hjemmet. Ressursbanken gir hjelp til å søke i oversikter over slikt materieell og henviser til relevante nettsteder.

Ressurser for samisk trosopplæring

Det utvikles materiell og ressursstoff som for eksempel salmebok og nytestamente, fireårsbok, fadderbrosjyrer på nordsamisk, lulesamisk og sør-samisk. Det er også utviklet et nettsted for samisk trosopplæring: www.osko.no, www.jaahkoe.no, www.jahkko.no, www.osku.no.

Ressurser for tilrettelagt trosopplæring

Det utvikles ressurser for arbeid med barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, for eksempel i form av materiell og pedagogiske hjelpemidler på ulike språk og uttrykksformer tilpasset ulike behov (tegnspråk, blindeskrift, lydbok osv.). Døvekirken har utviklet en egen plan for trosopplæring rettet mot hørselshemmede og døve som er tilgjengelig på www.dovekirken.no. Kristent arbeid blant blinde (KABB) utvikler ressurser tilrettelagt for blinde, synshemmede og mennesker med lese- og skrivevansker. Se www.kabb.no.

Ressurser for kommunikasjon

Menighetene må forholde seg aktivt til alle døpte og formidle informasjon om kirken og dens tilbud på en mottakerorientert måte. Det er utviklet maler, logoer og ressursmateriale som menigheten kan bruke i sitt arbeid med kommunikasjon. En fornyet trosopplæring skjer på ulike arenaer og i ulike kanaler. Digitale arbeids- og kommunikasjonsmåter er en naturlig del av en fornyet trosopplæring for barn, unge og deres foreldre/foresatte.

Verktøy for lokalt planarbeid

Alle menigheter kan opprette en egen side på www.kirken.no, der mange verktøy er tilgjengelige i form av elektroniske skjema for planutvikling, rapportering og erfaringsdeling. Her finnes ressurser og ideer for arbeidet med å utvikle lokal plan for trosopplæring. I tillegg finnes ressursstoff for planlegging av tiltak rettet mot ulike aldersgrupper.

Den lokale planen må ses i sammenheng med strategier og planer for diakoni, kirkemusikk og kultur og gudstjenesteliv.

En fornyet trosopplæring krever refleksjon over praksis på en måte som skaper læring og gir impulser til en fornyet praksis. Til grunn for en slik refleksjon må også deltakervurderinger innhentes.

Eksempel på slike verktøy er:

- Mal for helhetlig menighetsplan der plan for trosopplæring inngår
- Verktøy for utvikling av lokal plan for trosopplæring
- Kartleggings- og analyseverktøy
- Verktøy for arbeid med grunnlagstenkning
- Verktøy for refleksjon og erfaringsdeling
- Oversikter over ulike elementer til trosopplæringens innhold
- Eksempler på ulike lokale planer
- Maler for budsjett og regnskap
- Kommunikasjonsmateriell: utformingsmaler og annet ressursstoff
- Planer for øvrige virksomhetsfelt
- Evalueringsverktøy, for eksempel «Stadig bedre»

Verktøy for utvikling av lokal plan for trosopplæring

(Skjemaet finnes i elektronisk versjon på www.kirken.no)

<p>Hovedmål for trosopplæringen <i>Hva er menighetens hovedmål for trosopplæring?</i></p>	
<p>Grunnlag og særpreg <i>Her kan dere gjøre rede for hva som kjennetegner dere som menighet, og hva dere legger til grunn for en fornyet trosopplæring for alle dømte hos dere. (Jf. kap. 2 i planen)</i></p>	
<p>Organisering, rammer og ansvar <i>Hvem har ansvar for hva? Hvilke forutsetninger og rammer må dere forholde dere til? Skisser eventuelle samarbeidskonstellasjoner.</i></p>	

Sentrale dimensjoner i en systematisk trosopplæring

En helhetlig trosopplæring består av flere dimensjoner som er sentrale i menighetens virksomhet. Her kan dere gjøre rede for hvordan dere vil ivareta disse dimensjonene i en fornyet trosopplæring.

Sentral dimensjon	Beskrivelse	Eventuelle vedlegg
Samvirke med hjemmet og familien		
Barn og unges medvirkning		
Inkludering og tilrettelegging		
Gudstjeneste		
Diakoni		
Misjon		
Musikk og kultur		
Frivillig medarbeiderskap		
Samvirke med barne- og ungdomsorganisasjoner		
Tverrfaglig samarbeid		
Kommunikasjonsarbeid		

Tiltak i en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alderen 0–18 år

Her kan dere gjøre rede for hvordan dere vil bygge opp en systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle dømte i deres menighet. Se eksempel på tiltak og utregnede planer i vedlegg.

Alder	Navn på tiltak	Mål for tiltaket	Tema/innhold			Arbeidsmåter	Omfang	Kommentar	Vedlegg
			Livstolkning og livsmestring	Kirkens tro og tradisjon	Kristen tro i praksis				

Kjernetekster i en fornyet trosopplæring

Et viktig element i kirkens trosopplæring er å gi barn og unge kjennskap til sentrale tekster fra Bibelen. Nedenfor er en oversikt over kjernetekster fra Bibelen til bruk i trosopplæringen. Tekstene er i tråd med beskrivelsen i kapittel 3. Utvalget er gjort ut fra følgende kriterier: tekster om de sentrale høytidene og liturgien, fortellinger fra Jesu liv og undervisning, utvalg fra brevlitteraturen, katekismetradisjonen, utvalgte salmer, et riss av Bibelens store fortelling.

Det er avgjørende at man tilpasser bruk av tekstene gjennom alderspennet 0–18 år. For de

ynngste aldersgruppene vektlegges bruk av konkret fortellerstoff om skapelsen og fra evangeliene, mens man med fordel kan utvide teksttilfanget for de eldre aldersgruppene. Dette legger til rette for en utvidet forståelse av Bibelens budskap og for gjentakelse og fordypning i det sentrale.

Mange av tekstene inngår i tekstboken for Den norske kirke. Tekstboken er en god ressurs for arbeid med Bibelen i trosopplæringen, og fortellingstekstene vil i særlig grad være egnet i formidlingen. I oversikten her er det tatt med noen lengre tekster som forslag til sammenhengende lesning.

Juleevangeliet	Luk 2,1-20
Påskefortellingen	Matt 26,1-28,10
Såret for våre overtredelser	Jes 52,13-53,5
Dåps- og misjonsbefaling og Kristi himmelfart	Matt 28,16-20 og Apg 1,1-14
Talsmannen	Joh 14,16-18
Pinsedag	Apg 2,1-13
Jesus som 12-åring i tempelet	Luk 2,41-52
Jesus metter 5000, Jesus går på vannet	Joh 6,1-35
Jesus tar imot barna	Mark 10,13-16
Guds barn	Joh 1,9-12
Jesus er veien, sannheten og livet	Joh 14,6
Enkens sønn i Nain	Luk 7,11-17
Jesus hos Marta og Maria	Luk 10,38-42
Tolleren og Fariseeren	Luk 18,9-14
Jesus og den rike unge mannen	Luk 18,18-30
Jesus og Tomas	Joh 20,24-29
Guds rike er som sennepsfrøet	Mark 4,30-34
Den barmhjertige samaritan	Luk 10,25-37
Sauen som ble funnet	Luk 15,1-7
En far som ventet	Luk 15,11-32
Bergprekenen	Luk 6,20-49
Fadervår	Matt 6,6-13
Det dobbelte kjærlighetsbud	Matt 22,37-40
Den gylne regel	Matt 7,12
Den lille bibel	Joh 3,16

Kjærlighetens høysang	1 Kor 13
Guds kjærlighet	1 Joh 4,7-11
Fred med Gud, rettferdiggjort av tro	Rom 5,1-11
Av nåde er dere frelst	Ef 2,1-10
Åndens frukt	Gal 5,16-26
Gled dere!	Fil 4,4-8
Herren er vår Gud	5 Mos 6,4-9
Velsignelsen	4 Mos 6,22-27
Hva er da et menneske?	Salme 8
Herren er min hyrde	Salme 23
Tilgi meg Gud	Salme 51
Bønn, klage og tillit	Salme 71
Du har skapt meg på skremmende underfullt vis	Salme 139
Lovsyng Gud!	Salme 150
Skapelse og syndefall	1 Mos 1,1-3,24
Guds løfte til Abraham	1 Mos 12,1-3
Miriam redder Moses	2 Mos 2,1-10
Gud kaller Moses	2 Mos 2,23-3,15; 4,10-16
De ti bud	2 Mos 19,20; 20,1-20
Den store soningsdagen	3 Mos 16
Samuel i tempelet	1 Sam 3
Guds løfte til David og hans ætt	2 Sam 7,1-17
Møte med Den hellige	Jes 6,1-8
Sosial rettferdighet	Amos 5,7-15
Den nye himmel og jord	Åp 1,1-2;21,1-5

Eksempler på tekster til sammenhengende lesning:

Evangeliet etter Markus

Paulus brev til filipperne

Paulus brev til efeserne

Utferden fra Egypt

Ruts bok

Jona

Foto:

Side 12 *Over streken t.h., begge bilder:* Håkon Broder Lund

Under streken t.v.: Gunnhild Bjørdal

Under t.h.: Esko Jämsä

Side 26 *Over streken t.v.:* Elisabeth Møll Jung

Under streken t.v., nederst: Thea Haavet

Under streken t.h.: Aud Ingebjørg Haldaas

Side 36 *Over streken t.v.:* Elisabeth Møll Jung

Over streken t.h., øverst: Torstein Ihle

Over streken t.h., nederst: Marit Hommedal

Under streken t.v.: Christina Grevbo

Under streken t.h.: Torstein Ihle

FORMÅLET FOR TROSOPPLÆRINGEN

Plan for trosopplæring i Den norske kirke har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro
- gir kjennskap til den treenige Gud
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv

for alle døpte i alderen 0–18 år, uavhengig av funksjonsevne.

TROSOPPLÆRINGENS INNHOLD

Jesus Kristus viser oss Guds nåde i sannhet og kjærlighet. Trosopplæringen skal dermed alltid ha et fokus på det mest sentrale i kristen tro: Gud har vist sin kjærlighet ved å sende sin sønn Jesus Kristus for å dø for våre synder og forsoner alle mennesker og verden med seg selv. Alle er gjennom daglig omvendelse kalt til å leve og vokse i denne troen som gis i dåpen. Trosopplæringens hovedoppgave er å lære å holde alt det Jesus har befalt, så alle døpte lever i tro og håp virksom i kjærlighet.

Planen søker å holde sammen den enkeltes livssituasjon, kirkens tro og tradisjon og et fokus på kristen tro i praksis.

TROSOPPLÆRINGENS OPPBYGGING

Trosopplæringen skal være systematisk og sammenhengende når det gjelder innhold og oppbygging.

Den skal være helhetlig, ha et visst omfang og være for alle døpte, med det antall og mangfold som det innebærer. Trosopplæringen utformes slik at den enkelte døpte har et tilbud om 315 timer trosopplæring i løpet av atten år. Gjennom gudstjenesteliv, diakonalt arbeid, kirkemusikk og kultur gir menigheten gode rammer for helhetlig læring i menighetens fellesskap. Trosopplæringens breddetiltak skal stå i samvirke med menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid og den formidling og trosutøvelse som skjer i hjemmet.

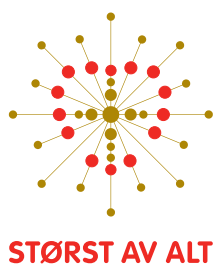
VI DELER er uttrykk for at menigheten er et lærende fellesskap der alle har noe å lære når vi sammen utforsker troens kilder og uttrykksformer. Som delaktige i menighetens fellesskap veksler vi mellom å være mottakere, deltakere og medarbeidere. Trosopplæring er en dannelsingsprosess der oppdragelse, undervisning, tradisjonsformidling og kristen tro i praksis spiller sammen. Opplæringen må bære preg av totalformidling, der kunnskap og opplevelser i menighet og hjem gir læring i og av fellesskapet.

VI DELER tro og undring

VI DELER kristne tradisjoner og verdier

VI DELER opplevelser og fellesskap

VI DELER håp og kjærlighet

VISJON
En raus og tydelig kirke der barn og unge lever livet i tro, håp og kjærlighet.

